

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Eripedagoogika ja logopeedia õppekava

Helena Tšivkin

**Värvustaju arendava ja põhivärvuste nimetuste omandamist toetava õppematerjali
koostamine ning katsetamine kolme lapse näitel**

Magistritöö

Juhendaja: eripedagoogika nooremlektor Eija Sõukand

Tartu 2021

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli koostada raskusastme tõusu arvestav õppematerjal värvustaju arendamiseks ja kolme põhivärvuse (kollase, punase, sinise) nimetuste õpetamiseks. Töö raames valminud materjal koosneb 27 mängust, mis on eesmärkide kaupa jaotatud üheksaks õppetegevuseks. Materjal koostati toetudes teemakohasele kirjandusele ja olemasolevatele õppemängudele.

Valminud õppematerjal saadeti tutvumiseks kuuele eksperdile, kelle tagasiside põhjal tehti parandusi. Seejärel viidi kolme lapsega läbi õppetegevused värvustaju arendamiseks ja värvuste nimetuste õpetamiseks.

Läbiviidud eel- ja järelhindamise tulemustele tuginedes võib väita, et loodud materjal on sobiv nii vahendite kui tegevuste poolest 2–3-aastaste laste värvustaju arendamiseks ja värvuste nimetuste õpetamiseks.

Märksõnad: värvustaju, põhivärvuste õpetamine, õppematerjal

Abstract

Preparing and testing a material that develops color perception and supports the acquisition of basic colors names on the example of three children

The aim of this master's thesis was to compile a material for the development of color perception and for teaching the names of three basic colors (yellow, red, blue). The material was compiled based on existing literature and educational games. The compiled material consists of 27 games, which are divided into nine learning activities according to their goals.

The completed study material was evaluated by six experts, based on whose feedback corrections were made to the original material. The material was then used in educational activities with three children to develop color perception and teach color names.

Based on the results of the study, it can be stated that the created material is suitable for developing the color perception of 2–3 years old children and teaching color names.

Keywords: color perception, teaching basic colors, educational material

Sisukord

Kokkuvõte.....	2
Abstract.....	2
Sissejuhatus.....	5
Lapse areng koolieelses eas	6
Värvuste omandamine	7
Peamised raskused värvuste õppimisel.....	9
Värvuste etapiviisiline õpetamine	9
Uurimisprobleem, eesmärk ja uurimisküsimused.....	11
Metoodika	12
Valim	12
Mõõtevahendid	14
Eksperthinnangu ankeet	14
Õppetegevuse dokumenteerimise blankett	14
Protseduur	15
Didaktiline õppematerjal värvustaju arendamiseks	16
Vahendid.....	17
Tulemused.....	18
Eksperthinnangu küsitluse tulemused	18
Eelhindamise tulemused	21
Õppetegevuste läbiviimine	21
Järeelhindamise tulemused.....	33
Arutelu	34
Autorsuse kinnitus	39
Tänuõnad	40
Kasutatud kirjandus	41
Lisa 1. Eksperthinnangu ankeet.....	46
Lisa 2. Õppetegevuse dokumenteerimise blankett.....	49

Lisa 3. Esimene kiri ekspertidele	51
Lisa 4. Teine kiri ekspertidele.....	52
Lisa 5. Juhend eripedagoogile / õpetajale õppetegevuste läbiviimiseks.....	53
Lisa 6. Õppematerjal värvustaju arendamiseks ja värvuste õpetamiseks	54

Sissejuhatus

Värvus on üks eseme põhiomadustest, mida laps tajub juba sünnist saati, kuid selle nimetamiseni jõuab umbes kolmandal eluaastal (Tiko, 2006; Hallap & Padrik, 2009, Kuusik, 2007). Üldjuhul omandab laps värvuste nimetusi pigem juhuslikus järjekorras igapäevase tegevuse käigus, kuid uuringutest selgub, et paljudel lastel esineb mõnes eluetapis raskusi värvuste tajumise, eristamise või nimetamisega (Pitchford & Mullen, 2002; Metieva & Udalova, 2007; Soja, 1994). Värvuste nimetuste õppimine on kompleksne protsess, mis sõltub lapse nägemistajust, kõne arengust ja vaimsest võimekusest (Strebeleva, 2010; Kimball & Dale, 1972). Värvuste nimetuste omandamise viibimine võib tuleneda mitmest põhjust: alakõne, vaimse arengu mahajäämus, vaegnägemine või muud erivajadused. Sellises olukorras on oluline oskuslik ja läbimõeldud õpetamine (Kõrgesaar, 2002; Metieva & Udalova, 2007).

Mitmed autorid (Pitchford & Mullen 2002; Kuusik, 2007; Tiko, 2006; Sikka, 2009; Oll, 2009; Marats & Männamaa, 2009, Hallap & Padrik, 2009) on kirjutanud sellest, mis vanuses võib lapselt oodata värvuste eristamist, värvuse järgi esemete sorteerimist, ümbritsevast keskkonnast värvuse leidmist ja värvuste nimetamist. Nende tegevuste arendamist toetab J. Strebeleva (2010) eesti keelde tõlgitud käsiraamat „Laste arendamine ja õpetamine didaktiliste mängude abil“, milles 20 erineva õppemängu käigus õpetatakse lapsele värvuste eristamist ja nimetamist. Mängudes aga puudub täpsustav juhend, milliste võtetega last raskuste korral toetada ja millises järjekorras on raskusastme tõusu silmas pidades soovituslik õppemänge läbida.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks sai tuginedes kirjandusele luua mänguline õppematerjal, mis toetab värvuste õppimise protsessi. Materjali koostamisel on lähtutud alushariduse didaktika printsiipidest (Õun & Nugin, 2017), olemasolevatest õppemängudest (Strebeleva, 2010; Jekžanova & Strebeleva, 2010; Metieva & Udalova, 2007) ning teemakohastest uuringutest (Anyan & Quillan, 1971; Kimball & Dale, 1972; Johnson, 1977; Soja, 1994; Pitchford & Mullen, 2002; Forbes & Plunkett, 2019).

Lapse areng koolieelses eas

Lapse areng on individuaalne protsess ja seda mõjutavad nii geneetilised iseärasused kui last igapäevaselt ümbritsev keskkond. Arengu all käsitletakse lapse küpsemist ja uute teadmiste ning oskuste omandamist (Veisson, 2017). Oskused, mida õppe- ja kasvatustegevuse käigus kujundatakse, jagunevad neljaks: mänguuskused, tunnetus- ja õpioskused, sotsiaalsed oskused ning enesekohased oskused (Koolieelse lasteasutuse riiklik..., 2008). Igal eluaastal toimuvad märkimisväärsed muutused igas arenguvallas. Arendustegevuse efektiivseks toetamiseks peab lapsega tegelev täiskasvanu olema kursis eeldatavate tulemustega igal eluaastal (Männamaa & Marats, 2009).

Esimesel kolmel eluaastal arenevad kiirelt mootorika ja tajud, mis on aluseks lapse kõne, mõtlemise ja muude arenguvaldkondade kujunemisele. Taju abil luuakse nägemis-, haistmis-, maitsmis- ja kompimismeele kaudu saadud informatsioonist terviklik pilt, et meil oleks võimalik ümbritsevat keskkonda ja selle omadusi mõista. Taju omadused, milleks on selle piirid, kujunemise aeg, tajumulje kestus ja püsivus on asjakohased kõigi meelte puhul. Meelte kaudu saadud informatsioon töödeldakse ja säilitatakse mälus (Allik & Kreegipuu, 2002; Keenan, 2002; Kikas, 2008). Taju sõltub lapse kognitiivsest võimekusest, emotsioonidest, olemasolevatest teadmistest ja kogemustest (Bachmann & Maruste, 2003; Kikas, 2010). Taju arendamiseks on oluline järjepidevalt kogeda uusi stiimuleid (Allik & Kreegipuu, 2002). Tajukujundi tekkimise jaoks on oluline ühe ja sama stiimuli korduv kogemine ja kinnistamine sõnaga, et hiljem oleks võimalik kujutlus ette manada ka siis, kui seda reaalselt tajuda ei ole võimalik (Kikas, 2010; Strebeleva, 2010). Lapse tajuprotsesside sihipärane arendamine hõlmab endas vaatlemise, kompimise ja kuulamise õpetamist ning teadlikku suunamist (Strebeleva, 2010).

Teisel eluaastal toimuvad peamised muutused lapse kõnes, kehalises ja sotsiaalses arengus. Sel ajaperioodil areneb lapse aju väga kiiresti ning tekib palju uusi närvisooseid (Männamaa & Marats, 2009). Esemeline tegevus, mis on juhtivaks tegevuseks 1–3 eluaasta jooksul, avaldab samuti suurt mõju tunnetustegevuse ja tajude arengule (Kuusik, 2007). Lapse tegevused esimesel kolmel eluaastal on pigem lihtsakoelised, kuid laps on võimeline rühmitama esemeid mõne tugevalt eristuva tunnuse (kuju, värvus) alusel, panema kokku kergemaid puslesid, mõistma lihtsamaid põhjus-tagajärg seoseid (Männamaa & Marats, 2009).

Lapse sõnavara kasvab kolmandast eluaastast alates kuni 10 sõna päevas. Laps omandab peamiselt meeleorganitega tajutavaid nimi-, tegu- ja omadussõnu (Hallap & Padrik, 2008).

Koolieelses eas omandab laps uusi teadmisi ja seoseid peamiselt mängu kaudu. Lapse jaoks on mängimine kõige naturaalsem viis kogeda end ümbritsevat keskkonda, väljendada oma mõtteid ja tundeid, lahendada probleeme ning kogeda uudseid olukordi (Ugaste jt. 2009; Vögotski 2016). Mängu käigus arenevad lapse üld- ja peenmotoorika, erinevad tajud, empaatiavõime, oskus jagada ja arvestada kaaslastega. Samuti on mängul oluline roll sõnavara ja loovuse arengus (Singer, 1994). Männamaa & Marats (2009) toovad välja, et uusi tegevusi õpib laps kõige hõlpsamini just mängu, igapäevase tegutsemise ning suhtlemise käigus. Mängu teket ja arengut toetavad lapse olemasolevad teadmised, keskkond ning täiskasvanu oskused last mängima motiveerida ja vajadusel mängu juhendada (Leppik 2004; Ugaste jt. 2009).

Eelkooliealiste laste mängueelistus erineb vanuse- ja soopõhiselt. On tavaline, et tüdrukud eelistavad mängida nukkude ja mänguloomadega, samas poisid eelistavad ehituse ja transpordiga seotud mängu (Sobkin & Skoblestyna, 2011). Kolmandal eluaastal on tavaline, et lapsed valivad lelud jäljendamaks tegevusi, mida nad on kodus näinud. See ajendab lapsi mängima mängumajades kodu mängu, valmistama kööginurgas toitu ja imiteerima muid igapäevaseid täiskasvanute toimetusi (Jones, 1989; Singer, 1994). Samas on oluline, et lapsed oskaksid mängida ka erinevate klotside, pallide ja püramiididega, mis arendab lapse oskust märgata eseme erinevaid omadusi – värvust, kuju ja suurust (Ugaste, 2005).

Värvuste omandamine

Nägemine on kõige universaalsem vahend ümbritseva keskkonna kogemiseks ning üldjuhul on just värvus peamine omadus, mida me märkame ja nimetame eristamiseks üht objekti teisest (Allik & Kreegipuu, 2002; Sobel, 1987). Eseme kolmest põhiomadusest on värvuse õppimine kõige keerulisem, sest värvusi ei saa praktiliselt kogeda. Vormi ja suuruse õppimisel saab laps tugineda praktilisele katsetamisele, kuid värvuste omandamisel vaid oma nägemismeelele (Strebeleva, 2010). Kuigi juba imikueas näeb ja eristab laps värve, siis üheaastane laps ei vaatle eset veel sihipäraselt ning värvus ei ole selle äratundmisel olulise tähtsusega. Selles vanuses kujunevad lapse nägemistoimingud peamiselt haaramise käigus ning on suunatud vormile ja suurusele (Tiko, 2006).

2–3-aastane laps on võimeline rühmitama esemeid ühe väliselt kergesti märgatava tunnuse, sealhulgas värvuse alusel (Sikka, 2009). Vanuses 2,5–3 aastat valib laps esemeid näidise alusel, tegutsedes täiskasvanu korralduse „Leia samasugune!“ järgi. Esmalt orienteeruvad lapsed sellise korraldusega ülesande juures vormile ja suurusele ning seejärel ka värvusele. Uuringutest selgub, et kolmandal eluaastal võib laps omandada kujutluse 5–6 vormist (ring, ovaal, ruut, riskülik, nelinurk, hulknurk) ning kuni 8 värvusest (punane, oranž, kollane, roheline, sinine, lilla, must ja valge) (Tiko, 2006). Kolmandal eluaastal on laps võimeline täiskasvanu nimetamisele tuginedes leidma end ümbritsevast keskkonnast 4 värvust: sinise, kollase, punase ja rohelise (Oll, 2009).

Eseme põhiomaduste, sealhulgas värvust tähistavate sõnade nimetamist võib lapselt oodata kolmandal eluaastal (Hallap & Padrik, 2009). Kuusiku (2007) järgi on 3-aastane laps võimeline mõistma ja kasutama kuni nelja värvuse nimetust. Marats & Männamaa (2009) toovad välja, et kolmandal eluaastal eristab ja nimetab laps kuni kuut värvust. Pitchford & Mullen (2002) viisid läbi uuringu selgitamiseks välja, kas värvuste nimetuste omandamine on väikelaste jaoks mingil põhjusel raskendatud. Uuringus osales 43 last, 23 tüdrukut ja 20 poissi vanuses 2–5 eluaastat. Uuringu tulemustest selgus, et lapsed omandavad üpris täpsed teadmised üheksast värvusest (kollane, sinine, must, roheline, valge, roosa, oranž, punane ja lilla) vanuses 35.6 – 39.5 elukuud. Laste jaoks on keerulisem pruuni ja halli värvuse eristamine ja nimetamine.

Mitmete uuringutele tuginedes selgub, et värvuste omandamisel ei ole poiste ja tüdrukute vahel märgatavat erinevust. On küll leitud, et näiteks poisid oskavad vähematel juhtudel küsimise peale nimetada roosat ja kollast värvust, kuid värvuste omandamisel ei oma see laias plaanis kaalukat tähtsust (Johnson, 1977; Anyan & Quillan, 1971). Värvuste nimetusi omandab laps küllalt juhuslikus järjekorras, ent nimetuste omandamine ja kasutamine on tihedalt seotud lapse kõne ja vaimse arenguga (Kimball & Dale, 1972; Pitchfor & Mullen, 2002).

Anyan & Quillan (1971) võtsid eesmärgiks uurida, millised trendid kolme põhivärvuse (punase, kollase, sinise) nimetuse kujunemisel laste seas esinevad. Uurimusse kaasati 605 last, 313 poissi ja 292 tüdrukut. Uuring viidi läbi individuaalse tegevusena, mille käigus näidati lastele üksahaaval punast, kollast ja sinist värvi kaarte ja küsiti: „Mis värv see on?“ Läbiviidud uuringu tulemuste kokkuvõttes seisab, et lapsed kes käisid lasteaias või eelkoolis, omasid täpsemaid teadmisi kolmest põhivärvusest kui need lapsed, kes uuringu läbiviimise ajal lasteaias ega eelkoolis ei käinud.

Värvuste nimetamine sõltub lapse kõne arengust ja üldisest vaimsest võimekusest. Keeruline on väga täpselt piiritleda, mis vanuses hakkavad lapsed erinevate värvuste nimetusi kõnes kasutama ning selle tõttu on mitmeid põhjuseid, miks värvust tähistavaid sõnu võib olla raske õppida (Kimball & Dale, 1972; Forbes & Plunkett, 2019).

Peamised raskused värvuste õppimisel

Värvus on eseme põhiomadus, mille õppimisel ei saa laps toetuda praktilisele proovimisele ja katsetamisele nagu seda tehakse kuju ja suurusi õppides. Värvuste õppimisel saab laps tugineda vaid enda nägemistajule (Strebeleva, 2010). Tulenevalt värvuse abstraktsusest võib lapsel tekkida raskusi selle tajumisega (Metieva & Udalova, 2007).

Alati ei kujune värvuste tajumine, eristamine ning värvuse seostamine seda tähistava sõnaga loomuliku arengu ja igapäevase tegevuse käigus. Uuringutest selgub, et paljudel lastel esineb mõnes eluetapis raskusi värvuste nimetamisega, sest seoseid värvuste ja neid tähistavate sõnade vahel ei ole tekkinud. Laps võib teada, et „punane“ tähistab mingit värvust ja küsides lapselt: „Mis värv see on?“ orienteerub laps sõnale „värv“ ja võib juhuslikult õigesti vastata, kuigi tal puudub seos värvuse ja selle nimetuse vahel (Soja, 1994).

Sandhofer & Smith (1999) leidsid oma uurimuses, et värvust tähistavad sõnad moodustavad omaette kategooria, mis vastavad küsimusele „Mis värv see on?“. Küsides lapselt mõne eseme värvuse kohta, vastab ta tõenäoliselt mõne värvi nimetusega, mitte mõne muu nimi- või omadussõnaga. Samuti võib lapsele raskeks osutada värvust tähistavate sõnade meelde jätmine. Laps võib osata seostada ja võrrelda värvust mõne sama värvi esemega, näiteks: „Mu püksid on sama värvi nagu päike,“ kuid iseseisvalt sõna ei produtseerita (Early Childhood ..., 1981).

Värvustaju probleeme esineb nii intellektipuudega laste kui nägemispuudega inimeste seas. Samuti võib värvust tähistavate sõnade hilisem kujunemine tuleneda kõnepuudest, sh alakõnest, millele on omane sõnavara üldine mahajäämus (Kõrgesaar, 2002). Olukorras, kus lapsel on raskusi värvuste tajumisel, eristamisel ja värvust tähistavate sõnade omandamisel, on oluline oskuslik õpetamine (Metieva & Udalova, 2007).

Värvuste etapiviisiline õpetamine

Värvuste nimetuste tutvustamine erivajadusega lapsele koosneb mitmest etapist. Tegevused, mille käigus värvusi õpetatakse, peavad olema lapsele huvipakkuvad. Samuti on oluline, et tegevustes kasutatakse lapsele tuttavaid mänguasju või pilte, kus esemed on tugevalt eristuvate

värvustega (Metieva & Udalova, 2007). Enne seda, kui lapsele tutvustatakse värvuste nimetusi, õpetatakse lapsele värvuste võrdlemist. Kahe erinevat värvi eseme üksteise kõrvale asetamine ja nende teadlik vaatlemine võimaldab lapsel märgata nende sarnasust ja erinevust (Strebeleva, 2010). Erivajadusega lapse jaoks võib pelgalt kahe värvuse võrdlemine ja nende erinevuse märkamine keeruliseks osutada ning seetõttu on oluline läbimõeldud etapiviisiline õpetamine (Metieva & Udalova, 2007; Strebeleva, 2010).

Värvuste õpetamise esimeses etapis on rõhk lapse nägemistaju ja tähelepanu arendamisel (Jekžanova & Strebeleva, 2010). Selle tarbeks on sobilikud mängud, kus lapse ülesandeks on esemeid vaadelda ja seejärel otsustada, kas need on samasugused või mitte (Strebeleva, 2010). J. Strebeleva (2010) käsiraamatus „Laste arendamine ja õpetamine didaktiliste mängude abil“ on värvuste eristamise ja võrdlemise õpetamiseks mäng „Värvilised kuubikud“. Mängu käigus pöörab täiskasvanu lapse tähelepanu erinevat värvi kuubikute sarnasusele ja erinevusele. Ladudes kuubikuid üksteise peale kommenteerib täiskasvanu tegevust: „ei ole samasugune / on samasugune.“ Selle toel võrreldakse värvide sarnasust ja erinevust. Ülesandes on kasutusel mitut erinevat värvi ja tooni kuubikud, sest värvuse nimetusel ei ole esialgu tähtsust. Oluline on, et laps märkaks ja tajuks, kas värvid on samad või erinevad.

Kui laps oskab võrrelda värvusi kõrvutamise teel, on järgmiseks etapiks näidise järgi värvuse valimine (Strebeleva, 2010). Selle õpetamiseks sobivad ülesanded, kus lapsel on mõni ese või pilt ees ja tema ülesandeks on pildil kujutatud värvi järgi leida veel sama värvi esemeid, näiteks: „Too sama värvi lilled nagu mul vaasis on!“ (Jekžanova & Strebeleva, 2010). Näidise järgi sobitamise ülesandes on samuti võimalik raskusastet vastavalt lapse võimetele reguleerida varieerides esemeid. Lapsele on ülesanne lihtsam, kui esemed on samasugused või väga sarnased, näiteks natuke erineva kujuga punased tassid. Keerulisem on leida sama värvi esemeid, kui need on teineteisest täiesti erinevad, näiteks punane kass ja punane tass (Sandhofer & Smith, 1999).

Täiskasvanu saatva kõne roll on siduda värvus seda tähistava sõnaga. Selleks sobib mänguline tegevus, kus laps peab näiteks kollaste ja punaste esemete seast valima nimetuse järgi õiget värvi esemed (Jekžanova & Strebeleva, 2010; Metieva & Udalova, 2007). Oluline on jälgida, et esemed erineks teineteisest vaid värvuse poolest. Lapsele töökorraldust andes tuleb kasutada värvuse nimetust, näiteks: „Anna punane klots!“ (Lovaas, 1998). Järk-järgult hakkab lapsel kujunema ettekujutus värvist kui eseme omadusest, mis täiskasvanu saatva kõne toel kinnistub sõnaga (Metieva & Udalova, 2007). Samuti on oluline lapse üldistusoskuse arendamine, et värvuste nimetamine ei jääks vaid individuaalse õppetegevuse raamesse.

Üldistamiseks sobivad tegevused on igapäevaselt end ümbritsevast keskkonnast värvuste leidmine (loodus, rühmaruum), kaaslaste riituse jm esemete vaatlemine ja nende värvuse nimetamine (Jekžanova & Strebeleva, 2010; Lovaas, 1998). Kui laps leiab värvuse nimetuse järgi, on järgmiseks sammuks sõna produtseerimine, mis sõltub suuresti lapse kõne ja vaimse arengu tasemest (Kimball & Dale, 1972).

Uurimisprobleem, eesmärk ja uurimisküsimused

Värvust tähistavate sõnade nimetamist võiks lapselt eeldada kolmandal eluaastal (Hallap & Padrik, 2009). Siiski on iga lapse areng individuaalne ning sõnavara areng sõltub lapse kõne ja vaimse arengu tempost (Pitchford & Mullen, 2002). Uuringutele tuginedes leidub, et värvuste nimetuste omandamine võib lapsele osutada keeruliseks ja sel puhul on oluline oskuslik ja läbimõeldud õpetamine (Forbes & Plunkett, 2019; Kimball & Dale, 1972; Soja, 1994; Strebeleva, 2010). Laste värvustaju arendamiseks ja värvuste nimetuste õppimise toetamiseks on loodud mitmeid õppemänge ja -materjale. Mängutarvete kauplustes on müügil lai valik värvustaju arendavaid ja kujundavaid mänge. Siiski puudub ühtne, reguleeritud, ekspertide poolt heaks kiidetud ja kõigile kättesaadav õppematerjal värvustaju arendamiseks ning värvuste nimetuste õpetamiseks.

Käesoleva magistr töö eesmärgiks on läbi töötatud kirjandusele toetudes luua ühtne, raskusastme tõusu arvestav õppematerjal ning katsetada loodud materjali värvustaju arendamisel ja põhivärvuste nimetuste õpetamisel lastega, kes ei ole omandanud värvuste nimetusi.

Eesmärgist tulenevalt on püstitatud järgnevad uurimisküsimused:

1. Millised on värvustaju kujunemise etapid?
2. Millised mängud ja vahendid on sobilikud 2–3-aastase lapse värvustaju arendamiseks ja värvuste nimetuste õpetamiseks?
3. Missugused on last toetavad võtted värvustaju kujunemise raskuste korral?
4. Milliseid muudatusi on vaja õppematerjalis teha laste edasimineku ja eksperthinnangute alusel?

Metoodika

Valim

Käesoleva magistritöö valmimise tarbeks planeeriti kaks valimit. Mõlema valimi moodustamisel lähtuti nii mugavusvalimi kui sihipärase valimi põhimõtetest (Rämmer, 2014). Esimese valimi moodustasid kuus Viljandi ja Tartu maakonnas töötavat spetsialisti: kaks logopeedi, kaks eripedagoogi ja kaks lasteaiaõpetajat, kelle eesmärgiks oli magistritöö raames valminud õppematerjaliga tutvumine, selle hindamine ning tagasiside andmine. Ekspertide kaasamisel arvestati, et ekspert oleks vastava kvalifikatsiooniga ning töötanud vähemalt kaks aastat lasteaiaaeglastega.

Teise valimi moodustasid kolm Tallinnas elavat ja lasteaias käivat 3-aastast last. Laste kaasamise eesmärgiks oli katsetada magistritöö raames valminud ja eksperthinnangutest lähtuvalt parandatud õppematerjali sobivust ja efektiivsust värvuste õpetamisel 3-aastaste lastega. Ühelgi lastest ei olnud uuringu läbiviimise ajal diagnoositud erivajadust, kuid kõigi laste arengus esines haridusasutuste tugispetsialistide ning Rajaleidja meeskonna hinnangul kõrvalekaldeid normist või mõnele diagnoosile omaseid tugevalt väljendunud sümptomeid. Uuringus osalenud lastega oli ekspertide (lasteaias töötavate tugispetsialistide) poolt perioodil november 2020 – jaanuar 2021 läbi viidud arenguhindamine Strebeleva (2005) meetodiga. Lastega viidi läbi 3-aastaste laste arenguhindamise test ning nende tulemused jäid vahemikku 23–27 punkti 40-st.

Valimisse kuulub üks poiss (L1, vanus: 3 a 5 k) ja kaks tüdrukut (L2, vanus: 3 a 4 k; L3, vanus 3 a 9 k). L1 õpib individuaalse arenduskava järgi, tema piiratud huvid, rutiinsed tegevused ning vähene huvi ümbritseva vastu on olnud takistuseks sotsiaalsete oskuste omandamisel ning õppevaldkondades välja toodud eesmärkide saavutamisel. Lapse taju ei ole eakohaselt arenenud. Osadest terviku moodustamisel vajab peaaegu alati näidist, mille järgi tegutseda. Esemee suurusele ja vormile orienteerumise ülesannetes kasutab sihitut proovimist. Lapse tähelepanu on lühiajaline, vaimset pingutust nõudvate ülesannete lahendamise juures püsib laps maksimaalselt 5 minutit, väsib kiiresti ning vajab pidevat motiveerimist tegevuse lõpuni viimiseks. Lapsel on kindlad, ent piiratud huvid ning seetõttu on uute teadmiste omandamine raskendatud. Eelistab võimalusel alati punast värvust (mänguasjad, meisterdamine, joonistamine). Värvidest nimetab samuti vaid punast.

L2 on julge suhtleja ja väga jutukas, hoiab vestluse ajal pilkkontakti ning kasutab aktiivselt mitteverbaalseid vahendeid (žestid, viiped, miimika). Lapse hääldus on võõrale väga raskesti mõistetav. Kõnes esineb palju ebapüsivaid häälikuasendusi ja apraksiaid. Tugevdamist vajavad artikulatsiooniaparaadi lihased. Samuti esineb lapse kõnes mõningaid agrammatisme: käändelõppude ärajätmine, väljajäetelised laused. Peamiselt suhtleb lihtlausetega, kuid need on häälduse ja agrammatismide tõttu raskesti mõistetavad. Sõnavara on eakohasest madalamal tasemel: laps kasutab kõnes enamlevinud liiginimetusi, kuid puudulikult on arenenud üldnimetused. Valdavalt on lihtsamad üldnimetused olemas passiivses sõnavaras. Passiivses sõnavaras ka värvuste nimetused, laps leiab küsimise peale punase, kollase, oranži, lilla ja musta värvi esemeid, kuid värvusi ise ei nimeta.

L3 tagasihoidlik vaimne võimekus on olnud takistuseks sotsiaalsete oskuste omandamisel ning õppevaldkondades välja toodud eesmärkide saavutamisel. Lapsele on koostatud IAK, kus arendamist vajavate valdkondade / oskustena on välja toodud mänguoskus, kaaslastega arvestamise oskus, eneseväljendus- ning keskendumisoskus. Rühmaõpetaja sõnul on peamised probleemid kasin eneseväljendusoskus, vähene sõnavara, ebasõbralik ja riiakas käitumine kaaslastega, raskused enda käitumise eakohasel analüüsimisel. Laps valib järjepidevalt samu mängu, ei arenda vabamängus mängu sisu. Raskused keskendumisel õppetegevustes, laps vajab palju individuaalset lähenemist ja ülesannete lihtsustamist. Vestluses rühmaõpetajaga ilmnes, et laps ei ole omandanud värvuste nimetusi. Küsides lapselt: „Mis värv see on?“ kehitab laps õlgu.

Laste uuringusse kaasamine toimus lapsevanema kirjalikul ja lapse suulisel nõusolekul. Lapsevanemad olid teadlikud töö eesmärkidest ja omasid ülevaadet õppetegevuste sisust, uuringu kestusest ja eeldatavatest tulemustest. Õppetegevuste läbiviimisel lähtuti laste heaolust, tegevused viidi läbi lastele tuttavas keskkonnas. Töö autor kinnitab, et uuringusse kaasatud laste, vanemate, tugispetsialistide ja lasteaiadepetajate isikuandmed on kaitstud. Töös ei ole kajastatud uuringus osalejate täisnimesid ning täpseid elu- või töökoha andmeid, mis võimaldaks isikuid läbiviidud uuringuga seostada. Kuna tegu on mittetöenäosusliku valimi ning väikse uuritavate ringiga, ei saa töö käigus saadud tulemuste põhjal teha laiahaardelisi järeldusi või üldistusi (Rämmer, 2014).

Mõõtevahendid

Ekspert hinnangu ankeet

Ekspertide tagasiside kogumiseks kasutati spetsiaalselt uurimise läbiviimiseks koostatud elektroonset küsimustikku (Lisa 1), mis koostati Microsoft Wordi dokumendina ja saadeti ekspertidele meili teel. Tagasiside küsimustik koosnes skaala- ja valikvastustega küsimustest ning võimalusest oma vastusevarianti kommenteerida. Tagasiside küsitlusega sooviti teada, kas spetsialistidel on esinenud probleeme värvuste õpetamisel, milliseid spetsiaalseid värvuste õpetamiseks loodud mängu nad on kasutanud ning missuguste valdkondade või õppetegevuste käigus on spetsialistid lastele värvusi õpetanud. Samuti sooviti ekspert hinnangu ankeediga saada tagasisidet loodud materjalile.

Õppetegevuse dokumenteerimise blankett

Õppetegevuste dokumenteerimiseks ja hilisemaks andmete analüüsimiseks loodi spetsiaalne blankett (Lisa 2). Tabeli formaadis blanketil kajastuvad esimeses tulpas lapse ja tegevuse andmed: lapse nimi, õppetegevuse läbiviimise kuupäev, läbiviidavate tegevuste nimetused (nt: 1.1 tornide ehitamine) ja selle tarbeks vajaminevad vahendid. Teine tulp on mõeldud lapse tegevuse ja kõne üles märkimiseks. Kolmandas tulpas on kajastatud abi lapsele – milliseid abistavaid etappe laps antud tegevuse käigus vajab. Neljas tulp on märkmete tegemiseks ja hinnangu andmiseks.

Hinnangu andmiseks ja tulemuste analüüsimise lihtsustamiseks loodi punktiskaala (1–5), milles tugineb Karlepi (1998) poolt kirja pandud abistamise võtetele. 5 punkti sai laps juhul, kui lahendas õppetegevuse kohe pärast tööjuhendi kuulamist õigesti, s.t ta ei vajanud lisajuhiseid ega suulist suunamist. 4 punkti sai laps juhul, kui ta vajab lahendamisel suulist juhendamist, näiteks antud tööjuhise kordamist, lihtsustamist või ümbersõnastamist. 3 punkti sai laps, kes lahendas ülesande uurija poolt etteantud näidise abil. 2 punkti sai laps juhul, kui eelnevatest võtetest ei olnud abi ning ta vajab rohkem tuge, näiteks lahendas laps ülesande osutamise toel, s.t uurija osutas õiget värvi esemetele, mida tuli sorteerida või värvuse nimetuse järgi leida. 1 punkt anti lapsele, kes ei tulnud ülesandega ka pärast abistavate võtete kasutamist toime. Punktide jagamisel täpsustati lahtrisse, mis lapsele raskusi valmistas ja milline abistamise võte oli toeks. Tabeli all on lisaks veerg pealkirjaga „Analüüs“ õppetegevuse analüüsimiseks. Sellesse lahtrisse märgiti õppetegevuse käigus ja järgselt tekkinud õppematerjaliga seotud mõtted, mis ei lähtunud lapse sooritusest.

Protseduur

Käesolevas magistritöös kasutati uurimismeetodina tegevusuuringut. Meetodi valik tulenes uurimuse iseloomust ja eesmärkidest, tsükliline tegevusuuring koosnes järgnevatest etappidest (Löfström, 2011):

1. etapp

Uuringu kavandamine: teemakohase kirjanduse läbitöötamine, olemasolevate õppemängudega tutvumine (oktoober 2019 – juuli 2020).

2. etapp

Andmete kogumine ja analüüs: õppematerjali koostamine, uuringus osalenud laste ja spetsialistide leidmine (juuli 2020 – detsember 2020).

3. etapp

Tegevuse läbiviimine, andmete kogumine: eksperthinnangu küsimine, õppematerjali parandamine, laste eelhindamine, õppetegevuste läbiviimine (november 2020 – aprill 2021).

4. etapp

Andmete analüüs: tulemuste analüüs, õppematerjalis paranduste tegemine, järelhindamine (aprill 2021)

5. etapp:

Aruandlus: arutelu (mai 2021)

Uuringu kavandamise etapil tutvuti üheksa kuu vältel teemakohase kirjanduse ja olemasolevate õppemängudega. Selle toel valmis magistritöö teoreetiline osa ning tekkisid algsed mõtted õppematerjali loomise tarbeks. Uuringu teine etapp, mis ühtlasi kujunes mahukaimaks, oli pühendatud värvustaju arendava ja värvuste nimetusi õpetava mängu loomisele. Paralleelselt materjali koostamisega otsiti uurimusse sobivaid eksperte ja lapsi.

2020. aasta novembriks olid välja valitud eksperdid, kelle poole pöördui meili teel. Esimeses kirjas (Lisa 3) küsiti ekspertidelt, kas nad on nõus osalema magistritöö raames valminud materjali tagasisidestamises. Kõik kuus eksperti, kellega ühendust võeti, nõustusid osalema. Seejärel saadeti ekspertidele teine kiri (Lisa 4), mis sisaldas endas eraldi manustena tagasiside ankeeti (vt lisa 1), juhendit õppetegevuste läbiviimiseks (Lisa 5) ning värvustaju arendavat õppematerjali (Lisa 6). Kõik uuringus osalenud eksperdid saatsid oma tagasiside õppematerjalile ühe nädala jooksul.

Ekspertide sisukale tagasisidele toetudes tehti õppematerjalis muudatusi ja parandusi. Seejärel viidi uuringus osalenud lastega läbi eelhindamine. Uuriija kasutas Strebeleva

metoodika (Strebeleva jt. 2005) 2–3-aastaste laste arenguhindamise testi kuuendat ülesannet uurimaks laste teadmisi punase, sinise ja kollase värvuse eristamise ja nimetamise kohta.

Veebruaris 2021 alustati õppetegevuste läbiviimist kolme lapsega. Tegevused viidi läbi seitsme nädala jooksul veebruaris ja märtsis, 1–2 korral nädalas. Kokkusaamised lastega toimusid laste kodus eelnevalt kokkulepitud ajal. Üks kokkusaamine lapsega kestis umbes 30 minutit, millest ligi 15 minutit kulus õppetegevuse läbiviimisele ning ülejäänud 15 minutit vastavalt häälestamisele, lapsega kontakti loomisele ning tegevuses kasutatud esemete organiseerimisele. Paralleelselt õppetegevuste läbiviimisega märgiti üles lapse tegevus ja kõne, vajadusel kasutatavad abistamise võtted ja analüüsiks olulised tähelepanekud selleks eelnevalt loodud tabelisse (vt lisa 2). Aprillis 2021 viidi läbi järelhindamine uurimaks, kas õppetegevuste tulemustel on laste teadmised kolmest põhivärvusest paranenud ning õpitu kinnistunud. Järelhindamiseks kasutati samuti Strebeleva (2005) testi kuuendat ülesannet, millega viidi läbi eelhindamine. Seejärel analüüsiti märkmete toetudes õppematerjali efektiivsust ning maikuus valmis arutelu peatükk.

Didaktiline õppematerjal värvustaju arendamiseks

Kirjandusele toetudes valminud õppematerjal on eelkõige mõeldud lasteaiaaeglaste laste värvustaju arendamiseks, värvuste seostamiseks nimetusega ja värvuste nimetuste õpetamiseks. Loodud didaktiline materjal jaguneb üheksaks õppetegevuseks, iga õppetegevuse käigus viiakse lapsega läbi kolm erinevat tegevust. Tulenevalt Alushariduse raamõppekavas (1999) sätestatust, kestab üks planeeritud õppetegevus kuni kolmeaastase lapsega 10–15 minutit. Sellest lähtudes on ühe õppetegevuse ajaliseks kestuseks planeeritud kuni 15 minutit.

Esimese kolme õppetegevuse eesmärgiks on kolme põhivärvuse eristamine, näidise järgi leidmine ja sobitamine. Värvusi esitatakse tegevustes lapsele paarikaupa. Esimeses etapis õpetatakse võrdlema kahte põhivärvust, alustades punasest ja kollasest (Jekžanova & Strebeleva, 2010). Järgmise kolme õppetegevuse eesmärgiks on lisaks põhivärvuste eristamisele ja sobitamisele ka värvuste leidmine nimetuse järgi. Neljas ja viies õppetegevus viiakse läbi kahe värvusega, vastavalt kollase ja punasega ning seejärel punase ja sinisega. Kuuendas õppetegevuses tuleb esimest korda lapsel teha valikuid korruga kolme põhivärvi (punase, kollase ja sinise) vahel. Viimased kolm õppetegevust eeldavad lapselt värvuste nimetamist. Raskusastme tõusu arvestades viiakse seitsmes ja kaheksas õppetegevus läbi kahe värvusega, vastavalt kollase ja punase ning kollase ja sinisega. Viimases õppetegevuses on lapse ülesandeks mängulise tegevuse käigus nimetada kõik kolm põhivärvust.

Värvustaju kujundava ja värvuste nimetust õpetava õppematerjali koostamisel on järgitud kõiki alushariduse didaktika printsiipe (Õun & Nugin, 2017). Nendest lähtuvalt on õppematerjal koostatud mänguna, sest mäng on lapse jaoks kõige loomulikum uute teadmiste omandamise viis ja ühtlasi üks põhivajadusi. Selleks, et õppematerjal oleks elulähedane, on mängudes kasutusel igapäevased esemeid – tassid, taldrikud, (nukkude) riided jm. Samuti on koostamisel pööratud tähelepanu sellele, et õppematerjal oleks mitmekesine, huvitav ja koosneks reaalistest esemetest. Õppetegevustes on hõlpsasti võimalik varieerida raskusastet lapse võimetele kohaseks: lihtsustada ja ümber sõnastada tööjuhendit, kasutada abistava võttena näidist, osutamist või värvikaarte.

Vahendid

Õppematerjali koostamisel pöörati tähelepanu sellele, et tegevustesse planeeritavad vahendid oleksid võimalikud soodsad ja lihtsasti kättesaadavad või meisterdatavad. Vahendite komplekteerimisel jälgiti, et need oleksid omavahel proportsioonis (tassid, õunad ja ploomid mahuksid taldrikutele, nuku riided mahuksid kappi, pallid mahuksid pottidesse jne). Vahendid hangiti peamiselt taaskasutuskeskustest ja suurematest mänguasjapoodidest, mõned esemed (klotsid, mänguasjad, pallid, taldrikud, tassid) olid uurijal olemas ning osa vahenditest meisterdati (nukkude riideesemed on peamiselt kootud ja õmmeldud).

Õppematerjali koostamise ja tegevuste läbiviimise tarbeks kasutati järgnevaid vahendeid:

- 30 tk 5x5 cm klotsid;
- üheksa 10–15 cm kõrgust pehmet mängulooma: karu, jänes, orav, rebane, koer, siga, hobune, kass, lammas;
- 5 cm kõrgused plastmassist tassid;
- 7 cm Ø plastmassist taldrikud;
- plastmassist õunad (3 punast, 3 kollast);
- plastmassist ploomid (3 sinist, 3 kollast);
- kaks 10 cm kõrgust punutud korvi;
- kaks 7 cm Ø potti;
- 1x1 cm suurused pehmed pallid;
- kolm 15 cm kõrgust nukku;
- nuku riideesemed: seelik, pluus, kingad, müts, kleit, püksid, kampsun, jakk;
- kaks puidust 15 cm kõrgust riidekappi;
- kaks 15 cm kõrgust klaasist purki;

- üheksa õhupalli (3 punast, 3 kollast, 3 sinist);
- must pael õhupallide sidumiseks;
- kolme värvi 7 cm kõrgused potid, mille sees on tükk pesukäsna;
- kolme värvi õiega plastikust lilled.

Tulemused

Ekspert hinnangu küsitluse tulemused

Magistritöö raames valminud õppematerjali hindamises ja tagasisidestamises osales kokku kuus eksperti. Ekspertidega võeti ühendust meili teel (Lisa 3). Nende ülesandeks oli ühe nädala jooksul tutvuda loodud õppematerjaliga ja anda sellele tagasisidet. Tagasiside vormis (Lisa 1) küsiti esmalt ekspertide ametikoha, tööstaaži ja haridustaseme kohta. Kõik uuringus osalenud eksperdid märkisid ankeedile, et neil on kutsele vastav magistrikraad või sellele vastav haridustase. Uuringus osalenud mõlemad eripedagoogid märkisid enda tööstaažiks üle 10 aasta, üks logopeed ja lasteaiaõpetaja olid 5–10-aastase tööstaažiga ning ülejäänud kaks eksperti 0–4 aasta pikkuse ametiajaga praktikud.

Ekspertidelt küsiti, milliste ainevaldkondade / õppetegevuste käigus nad lastele värvusi õpetavad. Valikuvariantideks olid: *mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, kunst ning muud valdkonnad (ja / või) tegevused*, millele järgnes võimalus lisada kommentaar või täpsustus. Lasteaiaõpetajad märkisid ristiga kõik valikuna väljatoodud valdkonnad. Logopeedid ja eripedagoogid märkisid kõik valdkonnad v.a kunsti ning tõid lisaks välja, et õpetavad värvuste nimetusi logopeedilises teraapias kõnearendustundides ja individuaalsetes õpitundides.

Järgneva küsimusega sooviti teada saada, milliseid spetsiaalseid värvusi õpetavaid mängu on eksperdid kasutanud ning paluti mõned nimetada. Välja toodi erinevaid rühmitamisülesandeid (olemasolevate vahenditega), keskkonnast sama värvi esemete leidmist, täiskasvanu korralduse peale teatud värvi esemetele osutamist. Mängudena toodi välja veel HABA „Puuviljaaia“ mängud, milles on erinevat värvi puuviljad ja lapse ülesandeks puudelt vilju korjata. Samuti toodi välja sorteerimis- ja loendamismäng „Karud“, kus laps mängib ja sorteerib nelja erineva suuruse ja värvusega karusid. Küsimusele, kas ekspertidel on esinenud värvuste õpetamisel probleeme, jagunesid vastused võrdselt *jah, tihti / mõnikord / harva* variantide vahel. Ükski ekspertidest ei märkinud vastuseks *ei ole esinenud* või *ei oska öelda*.

Peamiste probleemidena värvuste omandamisel toodi välja raskusi värvuste nimetuste meelde jätmisel ja värvuste omavahelist segi ajamist. Samuti leidsid kaks eksperti, et nende töös on varemgi olnud katsumuseks värvuste õpetamine, sest teemakohast materjali on keeruline leida.

Järgnesid väited õppematerjali kohta, mille puhul oli ekspertide ülesanne anda tagasisidet vastusevariantidega *nõustun, pigem nõustun, ei oska öelda, pigem ei nõustu, ei nõustu*. Ekspertidel oli võimalus ka oma arvamust põhjendada ja lisada omapoolne kommentaar.

Tabel 1. Ekspert hinnangu küsitluse tulemused

Väide	Nõustun	Pigem nõustun	Ei oska öelda	Pigem ei nõustu	Ei nõustu
Õppematerjal on loogiliselt ja arusaadavalt üles ehitatud.	4	2			
Etteantud juhised on põhjalikult lahti kirjutatud ja nende järgi on lihtne õppetegevusi läbi viia.	4	2			
Õppematerjalis kasutatud võtted ja vahendid on lapsele eakohased, jõukohased ja huvitavad.	6				
Õppematerjalis välja toodud abistamise võtted on last toetavad ja asjakohased.	3	3			

Õppematerjal toetab tugispetsialisti
ja / või lasteaiaõpetaja tööd lapsega 5 1
värvuste nimetuste õppimisel.

Neli eksperti kuuest nõustusid väitega, et õppematerjal on loogiliselt ja arusaadavalt üles ehitatud. Kaks eksperti valisid vastusevariandiks *pigem nõustun*. Toodi välja, et värvuste õpetamise etapid on loogilised, positiivsena leiti, et tegevuste raskusaste on pidevas tõusus. Kolm eksperti tõid meeldiva faktorina välja selle, et värvusi õpetades on mängude sisu sama ja esemed korduvad, seeläbi on mäng lapsele tuttav ja värvuste õppimine lihtsam, sest laps ei pea iga tegevuse alguses uuesti õppima, kuidas mäng käib. Samuti tõid kaks eksperti positiivsena välja selle, et tegevuste käigus liigutakse sorteerimiselt ja eristamiselt passiivse tajumise ning aktiivse kasutamise suunas, vahele jätmata ühtegi olulist sammu.

Neli eksperti kuuest nõustusid täielikult väitega, et etteantud juhised on põhjalikult lahti kirjutatud ja nende järgi on lihtne õppetegevusi läbi viia. Toodi välja, et juhised on detailsed ning tegevuse käiku on hea jälgida. Logopeedid leidsid positiivsena, et täiskasvanu küsib tegevuste käigus ka muid kõne arendavaid ja teemakohaseid küsimusi, näiteks: „Mis toad on nuku majas? Mis marju metsast korjata saab?“ Kaks eksperti valisid vastusevariandiks *pigem nõustun*, kuid ei põhjendanud enda vastust.

Kõik uurimusse ekspertidena kaasatud eripedagoogid, logopeedid ja lasteaiaõpetajad nõustusid täielikult väitega, et õppematerjalis kasutusel olevad võtted ja vahendid on lapsele eakohased, jõukohased ning huvitavad. Kolm eksperti pidasid positiivseks seda, et õppematerjalis kasutatakse lapsega tegutsemisel pildimaterjali asemel reaalseid mänguasju ja esemeid. Samuti toodi välja, et õppetegevustes läbivad tegevused nagu klotsidest ehitamine, sünnipäeva peo korraldamine ja loomade toitmine on lihtsad, ent kindlad teemad, millega laste tähelepanu haarata ja neid õppetegevusse kaasata.

Kolm eksperti nõustusid ja kolm eksperti valisid vastuseks *pigem nõustun* väitele, et õppematerjalis välja toodud abistamise võtted on last toetavad ja asjakohased. Üks ekspertidest mainis, et lisaks värvikaartidele on tegevustes võimalik kasutada ka muid abistamisvõtteid, näiteks võrdlemist ja ettenäitamist. Ettepanekuna toodi välja, et mõne abistamisvõtte võiks lisada viimase kolme õppetegevuse juurde, kus lapse ülesanne on värvusi nimetada. Olukorras, kus laps nimetab vale värvuse, võiks olla veel mõni võtte, kuidas last toetada.

Viis eksperti kuuest nõustusid väitega, et loodud õppematerjal toetab tugispetsialisti ja lasteaiaõpetaja tööd lapsega värvuste nimetuste õppimisel. Üks ekspertidest mainis, et materjali läbitöötamise hetkel meenus nii mõnigi laps, kellega taolist lähenemist värvuste õppimisel võiks katsetada. Ekspert, kes valis väite vastuseks *pigem nõustun* leiab, et õppematerjali võiks lisada ka neljanda värvuse – rohelise.

Eelhindamise tulemused

Tuginedes vestlusele lasteaedades töötavate tugispetsialistide ja rühmaõpetajatega sai selgeks, et kõigil kolmel lapsel esineb raskusi värvuste eristamise või nimetamisega. Selleks, et saada täpsem ülevaade laste värvuste tundmisest, viis autor lastega enne õppetegevuste juurde asumist läbi 2–3-aastaste laste arengu hindamise testi 6. ülesande “Värvilised klotsid” (Strebeleva jt. 2005). Ülesanne kohandati magistritöö raames valminud õppematerjali järgi – ülesande käigus kasutati vaid kollaseid, sinised ja punaseid klotse. Kuues ülesanne Strebeleva (2005) arengu hindamise metoodikas koosneb kolmest osast. Esmalt võtab uurija ühe värvilise klotsi ja palub lapsel näidata samasugust, seda tegevust tehakse kõigi kolme klotsiga. Seejärel palub uurija lapsel värvuse nimetuse järgi osutada klotsile (uurija nimetab värvuse ja laps osutab). Viimaks palub uurija lapsel nimetada klotside värvused.

L1 osutas õigesti punasele klotsile, samuti leidis nimetuse järgi ja nimetas ise punast värvust. Kollase ja sinise värvuse juures laps kahtles, osutas mõnel korral õigesti, kuid jäi küsivalt uurija otsa vaatama. Laps eristas ja nimetas kindlalt vaid punast värvust.

L2 eristas punast, sinist ja kollast värvust ning tegutses õigesti uurija korralduse “Näita, kus on samasugune” järgi. Passiivses sõnavaras olemas kollase ja punase värvuse nimetused. Laps ei osanud osutada sinisele klotsile, samuti ei nimetanud ta iseseisvalt ühtegi värvust.

L3 ei mõistnud koheselt ülesande tööjuhendit. Ta ei osutanud õigesti teisele “samasugusele” klotsile ega leidnud nimetuse järgi klotse. Laps mängis klotsidega neid suvaliselt üksteise kõrvale pannes, torniks ladudes, laua peal veeretades. Selle põhjal võis järeldada, et laps ei erista ega nimeta värvusi.

Õppetegevuste läbiviimine

Eesmärgiks oli seitsmel järjestikusel nädalal veebruaris ja märtsis viia läbi õppetegevusi värvustaju arendamiseks ja värvuste nimetuste õpetamiseks. Tegevused viidi läbi laste kodudes

mitte sagedamini kui kahel korral nädalas. Tulemused dokumenteeriti selleks spetsiaalselt loodud tabelisse (vt lisa 2), kus hinnati lapse tulemusi punktiskaalal 1–5. Lisaks punktidele on iga tegevuse juures lühikirjeldus, kuidas uuringus osalenud lapsed tegevuses osalesid, mis valmistas raskusi, milliseid kohandusi pidi töökorraldustes tegema ning millised abistamise võtted lapsi toetasid.

Punkte jagati vastavalt sellele, millist abi laps tegevuse läbiviimisel vajab:

5 – laps mõistab tööjuhendit ja lahendab ülesande;

4 – laps vajab ülesande lahendamisel lisajuhiseid (tööjuhendi kordamist, lihtsustamist, ümbersõnastamist);

3 – laps lahendab ülesande toetudes etteantud näidisele;

2 – laps lahendab ülesande abiga, näiteks osutamise toel või koostegevuse käigus;

1 – laps ei lahenda ülesannet ka abistavate võtete toel.

Järgnevalt on õppetegevuse kaupa esitatud laste (L1, L2, L3) tulemused. Märkmete tegemisel jälgiti peamiselt materjali jõukohasust, laste huvi tegevuste vastu, millised abistamise võtted last toetavad värvuste eristamisel, sobitamisel, nimetuse järgi leidmisel ja iseseisval nimetamisel.

1. õppetegevuse (vt lisa 6) eesmärgiks oli kollase ja punase värvuse eristamine ja sobitamine. Õppetegevuse käigus viidi lastega läbi järgmised mängud: 1.1 tornide ehitamine, 1.2 tasside valimine, 1.3 õunad. Kuna tegu oli esimese kohtumise ja õppetegevusega, jälgiti ka lapse koostöövalmidust. Samuti oli lastel aega tutvuda vahenditega, mängida klotside ja mänguasjadega.

Tabel 2. I õppetegevuse tulemused

1. õppetegevus	L1	L2	L3
1.1 tornide ehitamine	5	4	2
1.2 tasside valimine	4	3	2
1.3 õunad	5	5	2

L1 oli eesootavatest tegevustes nähtavalt huvitatud ja koostöövalmis. Enne tegevuse algust mängis ta laual olevate klotsidega neid teineteise peale ladudes ja käest-kätte veeretades. Laps tegutses õppetegevuse 1.1 käigus aktiivselt, kuulas ja jälgis etteantud juhiseid ja toimis nende järgi. Õppemäng pakkus lapsele huvi, klotside ümberlükkamisel naeris ta kõva häälega

ja matkis nähtud tegevust. Ülesandes 1.2 sai laps 4 punkti, sest vajas ülesande lahendamise tarbeks tööjuhendi ümbersõnastamist. Töökorralduse peale „Mõmmi tahab juua samasugusest tassist. Otsi talle samasugune tass,“ jäi laps laua peal olevaid tasse vaatama, kuid ei alustanud tegevusega. Muutes töökorraldust ja öeldes lapsele „Vaata mõmmi taldrikut. Mõmmi tahab teed juua. Otsi laua pealt tass, mis sobib taldriku peale,“ alustas laps tegevusega. Ta võttis punase tassi, pani selle punasele taldrikule, seejärel noogutas ja naeratas. Ülesanne 1.3 sarnanes sisult ülesandele 1.2 ning laps mõistis koheselt töökorraldust ja alustas õunte sorteerimist taldrikutele. Ülesanne pakkus lapsele huvi ning selle lahendamine ei valmistanud talle raskusi. Laps tajus punase ja kollase värvuse erinevust ja sobitas eri värvi esemeid sobivale alusele.

L2 oli õppetegevuse alguses kartlik ja tagasihoidlik, kuid muutus julgemaks pehmeid mänguasju nähes. Soovis nendega enne tegevuste juurde asumist mängida. Laps sai ülesandes 1.1 neli punkti, sest korraldusele „Ehita mõmmile selline torn!“ laps ei reageerinud ega alustanud torni ehitamisega. Ta mängis enda ees laual oleva klotsiga, kuid ei alustanud klotside teineteise peale ladumisega. Korrates tööjuhendit seda täpsustades: „Vaata enda klotsi! Kus on veel samasugune klots? Võta see klots. Pane teise klotsi peale. Kus on veel samasugune klots? Pane see ka sinna peale!“ lahendas laps ülesande. Laps kommenteeris oma tegevust, rääkis mänguloomadega ja küsis küsimusi, kuid lapse kõne on tulenevalt kõne arengu mahajäämusest uurijale raskesti mõistetav. Ülesandes 1.2 valmistas tööjuhendi mõistmine lapsele raskusi ning ta ei asunud ülesannet lahendama. Samuti ei olnud ülesandes abiks tööjuhendi lihtsustamine ega ümbersõnastamine. Laps lahendas ülesande õigesti uurija poolt ette tehtud näidise järgi. Ülesandes 1.3 sai laps 5 punkti, st laps lahendas ülesande iseseisvalt esimese korraga.

L3 vajas ülesandes 1.1 abina lisaks tööjuhendi ümbersõnastamisele ja etteantud näidisele ka osutamist. Laps lahendas ülesande õigesti pärast seda, kui osutati sõrmega ühe kaupa klotsidele, mis tuli teineteise peale tõsta. Tegevuse käigus oli laps väga entusiastlik, õnnestumisel plaksutas iseendale. Ülesannetes 1.2 ja 1.3 oli samuti lapsele abiks näidis ja osutamine. Neis ülesannetes matkis laps meelsasti tee joomist ja õunte söömist ning toitis mänguloomi.

2. õppetegevuse käigus õpetati eristama ja sobitama kollast ja sinist värvust. Tegevused kattusid osaliselt 1. õppetegevuse käigus tehtuga, kasutusel olid sinised ja kollased klotsid, tassid, taldrikud ning plastikust ploomid.

Tabel 3. II õppetegevuse tulemused

2. õppetegevus	L1	L2	L3
2.1 tornide ehitamine	5	4	2
2.2 tasside valimine	5	5	2
2.3 ploomid	5	5	2

L1 sai kõigi kolme tegevuse tulemusel 5 punkti, sest lahendas kõik ülesanded pärast töökorralduse kuulmist iseseisvalt ega vajanud abi. Kui esimese õppetegevuse käigus vajas laps tasside ja taldrikute sobitamise ülesandes (1.2) abistava võttena tööjuhendi ümbersõnastamist, siis 2. õppetegevuse käigus samalaadset ülesannet lahendades abi enam vajalik ei olnud.

L2 vajas tegevuses 2.1 abistava võttena tööjuhendi täpsustamist. Sarnaselt 1. õppetegevuse 1. ülesandele sai lapse jaoks tööjuhend ümbersõnastatud: „Vaata enda klotsi! Kus on veel samasugune klots? Võta see klots. Pane teise klotsi peale. Kus on veel samasugune klots? Pane see ka sinna peale,“ mille tulemusena laps lahendas ülesande. Tegevused 2.2 ja 2.3 lapsele raskusi ei valmistanud ning mõlema eest sai laps 5 punkti. 1. õppetegevuse käigus vajas laps taldrikutele sobiva tassi leidmisel ette näidist, sel korral lahendas ülesande iseseisvalt õigesti.

L3 lahendas tegevuse 2.1 sarnaselt 1. õppetegevuse ülesandele 1.1, kus abistava võttena oli kasutusel osutamine. Pärast seda, kui lapsele osutati ühe kaupa klotsidele, mida oli torni ehitamiseks üksteise peale vaja tõsta, lahendas laps ülesande ning sai hinnanguks 2 punkti. Ülesanded 2.2 ja 2.3 lahendas laps samuti osutamise toel, kuid uurijapoolne abi vähenes selle võrra, et enam ei osutatud eraldi igale tassile (tegevuses 2.2) ja ploomile (tegevuses 2.3), mida tuli taldrikutele tõsta. Tegevuses 2.2 oli lapsel ees näidis ning uurija osutas kolmel korral tassidele, mis tuli sama värvi taldrikule tõsta. Tegevuses 2.3 vähenes uurija abi veelgi, kui laps lahendas ülesande tuginedes eesolevale näidisele ning vajas ploomide sorteerimisel kahel korral osutamist.

3. õppetegevuse eesmärkideks oli punase ja sinise värvuse eristamine ning sobitamine. Esimene tegevus oli lastele varasemast tuttav tornide ehitamine.

Tabel 4. III õppetegevuse tulemused

3. õppetegevus	L1	L2	L3
3.1 tornide ehitamine	5	5	3

3.2 marjade korjamine	4	3	3
3.3 moosi keetmine	5	4	3

L1 lahendas kõik õppetegevuse käigus etteantud ülesanded iseseisvalt ja kiiresti. Esimeses tegevuses varasemast tuttavaid klotse ja mänguloomi nähes alustas laps tornide ehitamisega enne töökorralduse kuulamist. Laps moodustas värvilistest klotsidest kaks hulka nii nagu eelnevates õppetegevustes, ladus klotsid torniks ja kommenteeris oma tegevust: „See mõmmi oma. See jänes. Kodu. Läheb kodu.“ Tegevuses 3.2 vajab laps lahendamiseks tööjuhendi ümbersõnastamist. Korraldusele: “Karu tahab korjata selliseid marju! Jänes tahab korjata selliseid marju. Aita loomadel samasugused marjad üles leida,” ei alustanud laps pallikeste korvidesse sorteerimisega. Pärast tööjuhendi ümbersõnastamist: „Vaata! Karul on selline mari. Karu tahab korjata selliseid marju. Otsi, kus on veel selline mari. Pane see karu korvi. Pane kõik sellised marjad karu korvi,“ alustab laps tegevusega. Tegevuses 3.3 mõistis laps tööjuhendit kohe ning alustas pallide sorteerimisega pottidesse. Kolmanda tegevuse juures laps abi ei vajanud.

L2 lahendas varasematest õppetegevustest tuttava tornide ehitamise ülesande veatult (eelneval kahel korral vajab laps tööjuhendi ümbersõnastamist ja täpsustamist) ning sai hinnanguna tabelisse 5 punkti. Tegevuses 3.2 vajab laps ette näidist, millele tuginedes lahendas ülesande kiiresti ja veatult. Kolmas tegevus ei valmistanud lapsele raskusi, lahendas iseseisvalt ja sai hinnanguks 5 punkti.

L3 vajab esimeses tegevuses ette näidist, mille järgi tegutseda. Eelnevates õppetegevustes vajab laps tornide ehitamise juures abistava võttena osutamist, sel korral tegutses laps iseseisvamalt ja lahendas ülesande etteantud näidise abil. Marjade korjamise ülesande lahendas laps tuginedes eesolevale näidisele ning tööjuhendi lihtsustamisele. Samuti sai laps tegevuse 3.3 eest kirja 3 punkti, sest vajab tulemuse saavutamiseks ette näidist.

Alates 4. õppetegevusest asendus eesmärgikes värvuste eristamine nimetuse järgi leidmisega. 4. õppetegevuse raames tegeleti kollase ja punase värvuse sobitamise ning nimetuse järgi leidmisega. Kolme tegevuse läbivaks teemaks olid nukud.

Tabel 5. IV õppetegevuse tulemused

4. õppetegevus	L1	L2	L3
----------------	----	----	----

4.1 nuku riided	4	3	2
4.2 nukud ja majad	5	5	3
4.3 värvilised riided	4	4	3

L1 oli koostööaldis ja tegevustest nähtavalt huvitatud. Esimese tegevuse juures alustas nukkude riietamisega õigesti, pannes ühele nukule selga punase seeliku ja pluusi. Seejärel valis kollased kingad. Pöörates lapse tähelepanu sellele, et nukul on seljas punased riided ning kingad peavad olema sama värvi, valis laps õiged kingad ja pani need nukule jalga. Teise tegevuse käigus ehitas laps kiiresti ja õigesti nukkudele vastavat värvi maja. Laps tegutses huviga ja kommenteeris enda tegevust: „Maja nukule. Tema siia elama. Vaata, ilus maja.“ Kui majad said ehitatud, palus uurija osutada lapsel punaste riietega nukule, punasele majale, kollaste riietega nukule ja kollasele majale. Kuna laps nimetas eelnevalt punast värvi, osutas ta õigesti ka punasele majale ja punaste riietega nukule. Kollase maja ja kollaste riietega nukule osutamisel oli esiti kõhklev, kuid osutas iseseisvalt õigesti ja sai ülesande eest 5 punkti. Tegevuses 4.3 vajab laps abistava võttena tööjuhendi ümbersõnastamist, sest ta ei alustanud kohe riiete sorteerimist kappidesse. Pärast töökorralduse lihtsustamist: „Näita, kus on punane pluus. Pane punane pluus ühte kappi. Kus on veel punased riided? Pane need ka sinna kappi. Pane kõik punased riided ühte kappi,“ mõistis laps, mida temalt oodati ning alustas tegevusega. Seejärel sorteeris ta iseseisvalt punased riided ühte ning kollased teise kappi.

L2 ei alustanud nukkude riietamisega ka pärast tööjuhendi lihtsustamist ja ümbersõnastamist, seetõttu riietas uurija ühe nuku üleni punasesse, kommenteerides tegevust ja suunates lapse tähelepanu riiete värvusele. Seejärel võttis uurija nukul riided seljast ära, pani lapse ette mõlema nuku riided ja palus tal ühe nuku üleni punasesse riietada. Laps alustas tegevusega ja riietas mõlemad nukud vastavalt punastesse ja kollastesse riietesse. Klotsidest majade ehitamisel (tegevuses 4.2) laps abi ei vajanud. Ta ladus punaseid klotse üksteise peale ja kõrvale ning pani punaste riietega nuku valminud maja juurde. Jätkas sama tegevust kollaste klotsidega. Samuti osutas laps õigesti punasele ja kollasele majale ning punaste ja kollaste riietega nukkudele. Tegevuse 4.3 lahendas laps õigesti pärast töökorralduse ümbersõnastamist: „Näita, kus on punane pluus. Pane punane pluus ühte kappi. Kus on veel punased riided? Pane need ka sinna kappi. Pane kõik punased riided ühte kappi.“

L3 vajab esimeses tegevuses abistava võttena nii näidist kui osutamist. Laps lahendas ülesande õigesti pärast seda, kui uurija oli mõlemad nukud ise riietanud, seejärel lahti riietanud ja palunud lapsel sama teha. Samuti vajab laps tööjuhendi lihtsustamist ning mõningal juhul

esemele osutamist: „Kus on punane pluus? See on punane pluus (uurija osutab esemele). Võta punane pluus. Pane punane pluus nukule selga. Pane punane seelik. Kus on samasugune seelik (uurija osutab punasele pluusile)?“ Selle tulemusel lahendas laps ülesande õigesti. Teise ülesande lahendas laps õigesti näidise järgi. Uurija alustas klotsidest maja ehitamisega, suunates tähelepanu nende värvusele: „Siin on punane klots. Kus on veel samasugune klots? See on ka punane klots. Panen need siia. Kus on veel punane klots? Panen teiste punaste juurde. Ehita sina ka punane maja! Kus on punane klots?“ Selle tulemusel alustas laps klotside üksteise peale ja kõrvale ladumisega. Kolmanda tegevuse lahendas laps toetudes eesolevale näidisele. Uurija asetask ühte kappi kaks punast riideeset, pöörates tähelepanu nende värvusele ning palus lapsel samasuguseid esemeid kappi panna. Näidisele tuginedes alustas laps tegevusega ja lahendas ülesande õigesti.

5. õppetegevuse eesmärgiks oli punase ja sinise värvuse nimetuse järgi leidmine. Kolme tegevuse läbivaks teemaks olid loomad.

Tabel 6. V õppetegevuse tulemused

5. õppetegevus	L1	L2	L3
5.1 loomade majad	5	3	3
5.2 marjade korjamine	5	3	2
5.3 moosi keetmine	5	4	3

L1 sorteeris tegevuses 5.1 kaheksa mängulooma vastavalt punase ja sinise maja juurde. Laps eksis sorteerimisega kahel korral, asetades looma vale maja juurde, kuid parandas oma vea ilma uurijapoolse sekkumiseta. Ülesande 5.2 lahendas laps kiiresti ja iseseisvalt. Laps sorteeris esmalt punased ja seejärel sinised pallikesed korvidesse. Uurija küsimustele: „Millises korvis on sinised marjad? Millises korvis on punased marjad?“ osutas laps õigetele korvidele. Tegevuse 5.3 lahendas laps kiiresti ega vajanud abi. Iga ülesande eest sai laps 5 punkti.

L2 vajab esimese tegevuse juures abiks näidist, mille alusel hakkas loomi õigesti majade juurde sorteerima. Kahel korral eksis laps loomadele maja valimisel, kuid parandas oma vea ise pärast seda, kui uurija lapse tähelepanu maja värvusele juhtis. Teise tegevuse lahendas laps toetudes eesolevale näidisele. Marjade sorteerimise ülesandes asetask uurija mõlemasse korvi kaks punast ja kaks sinist värvi palli, mille toel alustas laps marjade sorteerimisega ning

lahendas ülesande vigadeta. Kolmanda tegevuse esimeses pooles tegutses laps enesekindlalt ja iseseisvalt ega vajanud uurija abi. Tegevuse teises pooles, kus lapse ülesandeks oli valada moos purkidesse, vajab laps tööjuhendi ümbersõnastamist. Laps ei mõistnud töökorraldust: „Vala siia purki sinine moos.“ Uurija sõnastas korralduse lapse jaoks ümber: „Näita, kus on sinine moos. Pane moos purki. Vala moos siia purki. Keera pott teistpidi,“ seejärel tegutses laps õigesti.

L3 lahendas esimese ülesande näidise toel. Uurija asetab kolm looma vastavalt sinise ja punase maja ette, kommenteerides tegevust ja suunates lapse tähelepanu majade värvustele. Seejärel jätkas laps tegevusega. Esiti oli laps tegutsemisel ebakindel, kuid uurija kiitvad kommentaarid („Tubli, väga õige. See on punane maja.“) innustasid last mänguloomi sorteerima. Tegevuses 5.2 vajab laps abistava võttena osutamist: uurija osutab kahel korral sinisele ja kolmel korral punasele pallile, mille laps pidi vastavasse korvi asetama. Seejärel lahendas laps ülesande kohati iseseisvalt, mõnel korral jäädes ootama uurija suulist suunamist: „Kas see on punane? Kas see on samasugune nagu siin korvis? Ei ole. See on sinine. Pane sinine mari teiste siniste marjade juurde.“ Kolmanda tegevuse käigus vajab laps abistavate võtetena tööjuhendi lihtsustamist ja näidist, mille toel tegutses õigesti ja lahendas ülesande.

6. õppetegevuse käigus võeti esimest korda ette kolme värvi esemed. Laste ülesanneteks oli punase, kollase ja sinise värvuse leidmine nimetuse järgi.

Tabel 7. VI õppetegevuse tulemused

6. õppetegevus	L1	L2	L3
6.1 nuku riided	4	4	2
6.2 õhupallid ja paelad	5	4	2
6.3 nukud ja lilled	5	4	2

L1 ja L2 said mõlemad esimese tegevuse tulemusel 4 punkti. Kuigi kumbki lastest ei vajanud tegevusega alustamisel tööjuhendi lihtsustamist ega ümbersõnastamist, osutus vajalikuks mitmel korral tegevuse käigus suuline suunamine. Kui lapsed valisid vale värvi eseme, suunas uurija laste tähelepanu eseme värvusele (näide: „See ei ole punane pluus. See on kollane pluus. Otsi punane pluus.“). L1 valis vale värvi eseme kolmel juhul ning L2 eksis kahel korral.

L1 ei vajanud tegevustes 6.2 ega 6.3 ülesannete lahendamiseks abistavaid võtteid. Laps leidis kolme värvi õhupalle, potte ning lilli ja lahendas ülesanded kohe pärast tööjuhendi kuulmist. Tulenevalt lapse tähelepanu hajumisest tuli aeg-ajalt last tegevusse tagasi suunata, kuid laps ei vajanud abistava võttena tööjuhendi lihtsustamist ega ümbersõnastamist. Laps eristas punast, kollast ja sinist värvust ning leidis nimetuse järgi vastavat värvi esemeid.

L2 vajab tegevuses 6.2 tööjuhendi ümbersõnastamist. Küsimuse: „Millisel nukul on sinine pall?“ peale laps õigesti ei vastanud, vaid kordas uurija järgi: „pall, sili pall.“ Öeldes lapsele: „Vaata palle. Kus on sinine pall? Näita. Millise nuku käes on sinine pall? Näita seda nukku,“ osutas laps õigele pallile ja nukule. Ka kolmandas õppetegevuses osutus vajalikuks töökorraldust lapsele lihtsustada. Laps ei mõistnud tegevuses 6.2 ja 6.3 kohe tööjuhendit ning vajab selle lihtsustamist ja ümbersõnastamist, kuid laps tundis värvusi nende nimetuse järgi ja osutas ning ulatas õiget värvi esemeid.

L3 lahendas esimese tegevuse värvikaartide ja osutamise toel. Esmalt võttis uurija abistava võttena kasutusele värvikaardid. Värvikaardid olid toeks ning aitasid lapsel meenutada värvuste nimetusi ja neid õige värvusega kokku viia. Uurija nimetas kõik kolm värvust osutades ühekaupa värvikaartidele ning seejärel palus lapsel leida nimetatud värvi eseme laual olevate riiete seast. Värvikaardid olid toeks värvuste nimetuste meenutamisel ja sõna ning värvuse kokku viimisel. Ka teise ning kolmanda tegevuse lahendas laps toetudes värvikaartidele, kuid uurija abi vähenes järk-järgult iga tegevusega. Laps tajus värvuste erinevusi ja leidis punast, kollast ja sinist värvi esemeid vähese abiga.

Alates seitsmenda kokkusaamisest lastega oli õppetegevuste eesmärgiks värvuste nimetamine. Esmalt nimetas uurija tegevuses kasutatavate esemete värvused ja seejärel oli lapse ülesandeks värvusi nimetada. 7. õppetegevuse soovitud tulemus oli punase ja kollase värvuse nimetamine. Vahenditena kasutati lastele eelnevalt tuttavaid esemeid: nukke, klotse, õhupalle, taldrikuid ja tasse. Abistava vahendina kasutati punast ja kollast värvikaarti.

Tabel 8. VII õppetegevuse tulemused

7. õppetegevus	L1	L2	L3
7.1 nukud ja majad	1	3	1
7.2 nukud ja õhupallid	3	3	1
7.3 tee joomine	3	5	2

L1 nimetas eelnevalt (enne uurimuse läbiviimise algust) punast värvust, kuid „kollane“ puudus tema sõnavarast. Esimese õppemängu käigus ei nimetanud laps iseseisvalt klotside värvusi, kuid osutas küsimise peale õigesti sõrmega punastele ja kollastele klotsidele ning nukkudele. Laps eristas ja leidis nimetuse järgi küsitud värvusi, kuid ise neid ei nimetanud. Abi andmise eesmärgil olid tegevuses kasutusel ka värvikaardid, kuid nende kasutamine ei olnud antud ülesandes tulemuslik ja laps sai skooriks 1 punkti, s.t ta ei lahendanud ülesannet ka pärast abistavate võtete kasutamist. Järgmise tegevuse vahenditeks olid õhupallid ja nukud. Palle nähes muutus laps elavamaks ja rõõmsamaks. Tegevuse algul, kui lapse ülesandeks oli nimetada majade ja õhupallide värvusi, laps neid ei nimetanud, kuid osutas küsimise peale õiget värvi esemetele. Tegevuse teises pooles, kus laps ja uurija mängisid õhupallidega neid teineteisele visates ja värvust nimetades, hakkas laps uurija järel värvusi kordama ja nimetama. Täiskasvanu abi vähenes kui laps hakkas ise kordamööda punaseid ja kollaseid palle uurijale viskama ja nende värvust nimetama. Laps sai skooriks 3 punkti, sest lahendas teise poole tegevusest uurija näite toel. Kolmanda tegevuse lahendas laps uurija suulisele suunamisele toetudes. Uurija küsimuste: „Mis värvi tass/taldrik on sellel nukul? Mis värvi tass/taldrik on sinul/minul?“ vastas laps iga kord õigesti punast värvi tassi/taldriku kohta. Kollast värvi eseme juures tekkis kohati pikem mõttepaus ning laps osutas laual olevale kollasele värvikaardile. Seejärel nimetas uurija värvuse ja laps kordas. Uurija abi vähenes järk-järgult, kuni laps oli viiel korral järjest nimetanud õigesti nii punast kui kollast värvust. Tegevuse lõpus soovis laps veel õhupallidega mängida, pallide viskamise käigus nimetas laps värvusi igal korral õigesti.

L2 osutas esimeses tegevuses õigesti punase ja kollase kleidiga nukkudele, kuid iseseisvalt klotside värvusi ei nimetanud. Uurija nimetas koos osutamisega klotside värvused ja laps kordas oma võimete kohaselt sõnu järgi (kollane=olla; punane=una/uane). Klotside valimisel ja värvuste nimetamisel võeti abiks värvikaardid. Küsides lapselt: „Mis värvi maja see on?“ osutas uurija kollasele ja punasele värvikaardile, kommenteerides tegevust: „See on kollane, see on punane. Mis värvi on maja?“ Selle toel vastas laps küsimustele õigesti. Tegevuses 7.2 vajas laps kahel korral värvikaartide abi meenutamaks värvuste nimetusi. Pallidega mängimise tegevuse juures nimetas õigesti nii kollast kui punast värvust. Kolmandas tegevuses ei vajanud laps enam abistavaid võtteid. Ta nimetas oma võimete piires (kollane=olla, punane = una/uane) värvusi ja osutas ise vastavale värvikaardile.

L3 sai esimese ja teise tegevuse käigus 1 punkti, sest laps ei nimetanud küsimise peale punast ega kollast värvust. Küsides lapselt: „Mis värvi klots sul on?“ osutas laps sama värvi värvikaardile ning teistele klotsidele, kuid ei nimetanud värvust. Laps kordas uurija järel värvuste nimetusi, kuid ei seostanud neid kummagi õppetegevuse käigus õiget värvi

esemetega. Õhupallidega mängimise ajal kordas laps uurija järgi värvuste nimetusi, kuid iseseisvalt seda ei teinud. Kolmanda tegevuse käigus mõistis laps värvikaartide funktsiooni ning pärast uurija küsimusi (näiteks: „Mis värvi tassi sa võtsid?“) jäi ta ootama, et uurija osutaks värvikaartidele ja nimetaks värvused. Selle toel nimetas laps mitmel korral õigesti värvuse nimetusi. Iseseisvalt (ilma värvikaartide abita) laps värvusi ei nimetanud.

Kaheksanda õppetegevuse eesmärk oli sarnane seitsmendale, kuid punase ja kollase värvuse asemel olid kasutusel sinised ja kollased esemed. Tegevuse käigus kasutatud esemed olid lastele varasemalt tuttavad mänguloomad, ploomid, taldrikud, potid, korvid ja marjad. Tegevuste eesmärgiks oli kollase ja sinise värvuse nimetamine. Abistava võttena olid kasutusel sinine ja kollane värvikaart.

Tabel 9. VIII õppetegevuse tulemused

8. õppetegevus	L1	L2	L3
8.1 ploomid	3	3	2
8.2 marjade korjamine	3	5	2
8.3 moosi keetmine	5	5	2

L1 sorteeris 1. tegevuses ploomid värvide järgi kahte hulka, kuid ei nimetanud iseseisvalt värvusi, mille alusel ploome sorteeris. Tegevuses kasutati abistava võttena värvikaarte. Sinine ja kollane kaart olid kogu tegevuse vältel uurija ees laual. (Näide värvikaartide kasutamisest: uurija küsis lapselt: „Mis värvi ploome sõi karu?“ ning nimetas mõlemad värvused osutades samal ajal ühe kaupa värvikaardile. Seejärel kordas uurija küsimust ja laps vastas värvuse nimetusega.) Sarnaselt 1. tegevusele kasutati värvikaarte ka 2. ja 3. tegevuse läbiviimisel. Uurija abi vähenes järk-järgult, viimase tegevuse juures nimetas laps iseseisvalt, ilma uurija abi ja värvikaartide toeta, mis värvi „moos“ purkidesse valati.

L2 vajab esimese tegevuse käigus abistava võttena värvikaarte, et meenutada värvuste nimetusi ja seostada neid õige värviga. Esimese tegevuse käigus osutas uurija kahel korral värvikaartidele ja laps vastas nende toel küsimustele õigesti. Järgnevate tegevuste käigus olid küll kaardid laual, kuid laps ei vajanud abistavaid võtteid värvuste nimetamisel. Ta nimetas uurija küsimise peale õigesti sinist ja kollast värvust, eksides ühel korral, parandades oma viga iseseisvalt ilma uurija sekkumiseta.

L3 alustas tegevuses 8.1 ploomide sorteerimist hulkadeks värvuse alusel. Küsides lapselt: „Mis värvi ploome sööb jänes?“ ei vastanud laps värvuse nimetusega, kuid osutas ploomidega sama värvi kaardile. Laps mõistis eelneva kohtumise käigus värvikaartide eesmärki ning jäi peale küsimuse kuulmist ootama, et uurija nimetaks värvikaartide värvused. Pärast värvuste kuulmist kordas laps mõlema värvi nimetuse järgi. Seejärel kordas uurija küsimust, suunates lapse tähelepanu (osutades) lapse ees olevatele esemetele. Selle toel vastas laps mõnel korral õige värvuse nimetusega. Laps ei vastanud kordagi vale värvuse nimetusega, kuid mõnel korral ei vastanud midagi. Teise ja kolmanda tegevuse juures jäi abi lapsele samaks: uurija nimetas värvused osutades värvikaartidele ja seejärel suunas tähelepanu lapse ees olevate esemete värvusele. Seejärel nimetas uurija uuesti värvused, kordas küsimust ja laps vastas värvuse nimetusega. Selle toel lahendas laps ülesanded ning sai iga tegevuse käigus skooriks 2 punkti. Laps tundis rõõmu õnnestumisest ja soovis uurijaga pärast tegevuste lõppemist mänguasjadega edasi mängida.

9. õppetegevuse eesmärgiks oli kolme värvi – punase, kollase ja sinise nimetamine. Tegevustes olid kasutusel eelnevalt tuttavad vahendid: nukud, nukkude riided, tassid ja taldrikud, ploomid, õunad ja mänguloomad.

Tabel 10. IX õppetegevuse tulemused

9. õppetegevus	L1	L2	L3
9.1 nukkude riietamine	2	4	2
9.2 tee joomine	4	5	2
9.3 karu sünnipäev	5	5	2

L1 lahendas kaks esimest tegevust värvikaartide toel. Esimese tegevuse algul nimetas uurija kaartidele ühe kaupa osutades värvused ja palus lapsel neid korrata. Laps vastas uurija küsimustele: „Mis värvi pluus / seelik / müts nukul on?“ õigesti kollase ja punase värvi kohta. Sinist värvi eseme juures jäi uurijale otsa vaatama. Seejärel meenutas uurija lapsele värvuste nimetusi (kaartidele osutamata) ning laps vastas õigesti. Teise tegevuse käigus ei olnud vaja värvikaartidele osutamist, kuid laps jäi mitmel korral sinist värvi eseme juures uurijale otsa vaatama ega vastanud midagi. Pärast värvuste nimetuste meenutamist vastas õigesti.

Kolmandas tegevuses ei vajanud laps uurija abi, ta vastas igal korral õigesti nii punase, sinise kui kollase värvuse nimetusega.

L2 vajas 1. tegevuses värvuste nimetuste meenutamiseks värvikaartide abi. Uurija nimetas värvuse ja palus lapsel sama värvi kaardile osutada ja värvust korrata. Pärast seda nimetas laps õigesti nukkude riideesemete värvused. 2. ja 3. tegevuse lahendas laps ilma täiskasvanu abita, kohe pärast tööjuhendi kuulmist. Värvikaardid olid laual, kuid laps ei vajanud enam värvuste nimetuste meenutamist ega abi sõna ja värvi seostamisel. Ta nimetas punast, kollast ja sinist (punane = una/uane; kollane = olla; sinine = ini/sini) igal korral õigesti. Laps tundis rõõmu õnnestumisest ja uurija kiitvatest kommentaaridest. Pärast viimase tegevuse lõpetamist soovis laps jätkata 9.3 Karu sünnipäeva tegevust vabamänguna.

L3 toimis tegevustes samal põhimõttel nagu eelneval kohtumisel. Pärast küsimuse esitamist nimetas uurija kõik kolm värvust osutades värvikaartidele ja seejärel suunas tähelepanu lapse ees olevate esemete värvusele. Siis nimetas uurija uuesti värvused, kordas küsimust ja laps vastas värvuse nimetusega. Sellisel moel tegutsedes vastas laps peaaegu alati õigesti, eksides kolmel korral sinise ja kollase värvusega. Lapsel tähelepanu hajus kiiresti ning teda oli mitmel korral vaja tagasi tegevusse suunata. Tegevuse lõppedes jätkas nukkude ja mänguloomadega mängimist.

Järeldamise tulemused

Kuu aega pärast viimase õppetegevuse läbiviimist planeeriti järeldamine. Selle eesmärgiks oli uurida, kas laste teadmised värvidest pärast õppematerjali kasutamist paranesid ning kas õpitu on kinnistunud. Järeldamine viidi läbi samal viisil nagu eelhindamine. Selle tarbeks kasutati J. Strebeleva (2005) 2–3-aastaste laste arenguhindamise testi kuuendat ülesannet, kasutades vahenditena kollaseid, punaseid ja siniseid klotse. Hindamine kestis umbes 5 minutit ja toimus samas keskkonnas, kus viidi läbi õppetegevusi.

L1 eristas kolme värvust ja toimis õigesti uurija korralduse “Näita, kus on samasugune klots” järgi. Samuti leidis ta värvuse nimetuse järgi sinise, punase ning kollase klotsi ning osutas neile. Seejärel palus uurija lapsel klotside värvusi ühekaupa nimetada. Laps nimetas kohe õigesti punase värvuse ja hakkas punaste klotsidega mängima. Last oli keeruline uuesti tegevusse kaasata, sest ta tähelepanu hajus ja ta soovis tegeleda endale meelepäraste asjadega. Uurija lubas lapsel klotsidega mängida ning siis kordas küsimust, osutades sinisele klotsile. Laps vastas õigesti sinise ja seejärel kollase värvuse nimetuse. Võrreldes tulemusi

eelhindamise etapiga, mil laps eristas, leidis nimetuse järgi ning nimetas iseseisvalt vaid punast värvust, on toimunud märgatav muutus. Järeelhindamise läbiviimisel nimetas laps iseseisvalt lisaks punasele ka sinist ja kollast värvust.

L2 toimus õigesti uurija korralduste: “Näita, kus on samasugune klots” ning “Näita, kus on punane / kollane / sinine klots” järgi. Samuti nimetas laps iseseisvalt oma võimete piires küsitud värvusi (punane = *uane*; kollane = *ollale*; sinine = *inie*) ja osutas õigele värvusele. Eelhindamise etapis oli L2 passiivses sõnavaras olemas kollase ja punase värvuse nimetus, st laps osutas nimetuse järgi õiget värvi klotsidele. Laps ei osutanud sinisele ega nimetanud ühtegi värvust. Järeelhindamise etapis nimetas laps iseseisvalt kõik kolm õppetegevuste raames õpitud värvust.

L3 eristas värvusi ja leidis kõik kolm nimetust värvuse järgi. Värvuse nimetamiseni jõudes ei mõistnud laps kohe tööjuhendit ega vastanud uurija küsimusele “Mis värvi see on?” Laps hakkas klotse üksteise otsa laduma ja uurijale ulatama. Uurija kordas tegevust, kus lapse ülesandeks oli osutada punasele, kollasele ja sinisele klotsile. Selle tegevuse lahendas laps vigadeta. Seejärel palus uurija lapsel nimetada klotside värvusi. Laps nimetas punase (*puna*) ja kollase värvuse. Sinist värvust laps ei nimetanud, kuid uurija korralduse: “Näita, kus on sinine klots?” järgi toimus õigesti ja osutas sinisele klotsile. Eelhindamise etapis ei eristanud laps värvusi korralduse “Näita, kus on samasugune” järgi. Samuti ei leidnud laps klotse värvuse nimetuse järgi ega nimetanud iseseisvalt ühtegi värvust. Järeelhindamise etapis nimetas laps kollast ja punast värvust, samuti on lapse passiivses sõnavaras olemas sinise värvuse nimetus (laps osutas värvi nimetuse järgi õigele klotsile, kuid värvust ise ei nimetanud).

Arutelu

Käesoleva magistr töö eesmärgiks oli kirjandusele tuginedes luua raskusastme tõusu arvestav õppematerjal, mis toetab kolme põhivärvuse õppimise ja õpetamise protsessi. Töö käigus taheti välja selgitada, millised on värvustaju kujunemise etapid, milliste vahenditega sobib värvustaju arendada ja värvuste nimetusi õpetada ning missugused on efektiivsed last toetavad abistavad võtted värvuste õppimise juures.

Kirjanduse läbitöötamisel saadi vastus esimesele uurimisküsimusele: Millised on värvustaju kujunemise etapid? Värvuste omandamine koosneb mitmest etapist (Metieva &

Udalova, 2007): esmalt õpetatakse lapsele värvuste võrdlemist ja nende sarnasuse/ erinevuse märkamist kõrvutamise teel (Jekžanova & Strebeleva, 2010), seejärel arendatakse oskust valida esemeid etteantud näidise järgi (Strebeleva, 2010). Kogu tegevuse vältel on oluline roll täiskasvanu kõnel, mis aitab lapsel seostada värvust seda tähistava sõnaga. Kui laps omandab oskuse leida esemeid näidise järgi (värvi järgi rühmitamise ülesanded), on järgmiseks vaheeesmärgiks värvuse leidmine selle nimetuse järgi (Jekžanova & Strebeleva, 2010; Lovaas, 1998; Metieva & Udalova, 2007). Nimetuse järgi leidmisele järgneb lapse poolne värvuse nimetamine – see aga sõltub lapse kõne arengust ja vaimsest võimekusest (Kimball & Dale, 1972).

Teise uurimisküsimusega tahtis autor välja selgitada, millised mängud ja vahendid on sobilikud 2–3-aastase lapse värvustaju arendamiseks ja värvuste nimetuste õpetamiseks. Värvuste õppimine, nagu kõigi muude teadmiste omandamine koolieelses eas, peab eeskätt olema lapsele huvipakkuv ja toimuma mängu kaudu (Ugaste jt. 2009). Värvuste omandamise perioodil, 2–3-eluaastal on tavaline, et lapsed valivad mänguasjad selle järgi, mis tekitavad neis täiskasvanuliku tunde (Jones, 1989; Singer, 1994). Tegevustes kasutatud vahendid said valitud nii, et need oleksid võimalikult soodsad ja lihtsasti kättesaadavad, ent laste jaoks huvipakkuvad ja kaasahaaravad. Mänguasjade valik tehti peamiselt tuginedes kirjandusele ja uurija praktilisele kogemusele lasteaias töötades. Vahendite valiku kiitsid heaks ka eksperdid, kes leidsid, et õppematerjalil kasutusel olevad vahendid on lapsele eakohased, jõukohased ja huvitavad.

Materjali läbivad teemad, milleks olid näiteks sünnipäeva tähistamine, loomade toitmine, klotsidest konstrueerimine jm sobivad ekspertide hinnangul selles vanuses laste tähelepanu haaramiseks ja tegevusse kaasamiseks. Vahendite valikul peeti silmas ka seda, et käesolevat õppetegevuste juhendit lugev ekspert saaks vajadusel hõlpsasti vahendid kokku komplekteerida ja õppematerjali ise kasutada. Õppematerjali kasutamise ajal ilmnes, et oluline roll on ka täiskasvanu kõnel. Tegevust saatev lugu („Mõmmi ja jänes tahtsid torni ehitada, aga neil ei tulnud hästi välja. Mõmmi proovis mitu korda, siis proovis jänes...“) ja pehmete mänguloomade kaasamine tegevustesse innustas ja motiveeris lapsi täiskasvanuga koos tegutsema. Samuti leidsid kõik kuus eksperti, kes osalesid õppematerjali hindamises, et kasutatud vahendid on lapsele eakohased, huvitavad ja jõukohased.

Õppematerjali efektiivsuse hindamisel ei piiratud vaid eksperthinnangu küsimisega. Töö autor viis pärast ekspertide tagasisidet ja muudatuste sisseviimist materjali õppetegevused ka ise läbi. Selle eesmärgiks oli märgata paremini materjali kitsaskohti, samuti näha, kuidas lapsed õppematerjali vastu võtavad – mis osutub lastele keeruliseks, millised abistamise võtted toimivad ning kas õppetegevuste käigus kasutusel olevad vahendid pakuvad lastele huvi. Tegevuste läbiviimisel märgiti üles laste tegevus ja kõne. Õppetegevuste läbiviimisel sai autor kinnitust algsele arvamusele, et valitud õppevahendid olid uurimusse kaasatud lastele sobilikud ja huvipakkuvad.

Kolmanda uurimisküsimusega soovis autor välja selgitada, missugused on last toetavad võtted värvustaju kujunemise raskuste korral. Vastus püstitatud küsimusele saadi eksperthinnangute ja õppetegevuste läbiviimise käigus. Abistavate võtetena olid kasutusel tööjuhendi kordamine, lihtsustamine, näidise järgi tegutsemine, uurijapoolne osutamine ja värvikaardid. Kõige enam vajasisid lapsed tööjuhendi lihtsustamist ja kordamist. Neljandast õppetegevusest alates lisandusid abivahendina värvikaardid, mille efektiivsust õppetegevuste läbiviimisel katsetati. Selgus, et värvikaartide kasutamisel värvuse nimetuse järgi leidmisel ei olnud suurt kasutegurit. Vaid üks lastest vajab kuuenda õppetegevuse käigus värvikaartide abi, et värvuste nimetusi meenutada. Värvikaartide vajadus abistava võttena tõestas end viimase kolme ülesande juures, kus laste ülesandeks oli värvuste nimetamine. Värvikaartidele osutades nimetas uurija ühekaupa värvused ja laps pidi seostama õige värvuse nimetuse enda ees oleva eseme värvusega. Lapsed mõistsid värvikaartide funktsiooni ja värvuste nimetuste ununemisel jäid ootama, et uurija osutaks värvikaartidele, nimetaks värvused ja seejärel kordas laps küsitava värvuse nimetuse. Värvikaarte on võimalik nii neljandas kui viiendas õppetegevuses abivahendina kasutada, kuid antud uurimuses osalenud lastega seda vajadust ei tekkinud.

Neljanda uurimisküsimusega soovis autor välja selgitada, milliseid muudatusi on vaja õppematerjalis teha laste edasiminekuks ja eksperthinnangute alusel. Pärast ekspertide tagasisidet tehti esialgses materjalis mõned muudatused. Üks ekspertidest esitas tagasiside ankeedil küsimuse selle kohta, kas õppetegevuste läbiviimist võib alustada ka neljandast või seitsmendast õppetegevusest. Vastav märge selle kohta sai sisse kirjutatud ka juhendisse. Õppetegevuste läbiviimist võib alustada neljandast tegevusest kui on teada, et laps eristab värvusi ja oskab neid näidise järgi sorteerida. Õppetegevuste läbiviimist võib alustada

seitsmendast tegevusest, kui värvuste nimetused on lapse passiivses sõnavaras ja ta seostab neid õige värvusega.

Tegevuste läbiviimise käigus ilmnesid selgelt ka materjali kitsaskohad. Peamiseks raskuseks õppetegevuste läbiviimisel on laste võimalikult efektiivne abistamine. Materjali ei ole sisse kirjutatud kõiki abistamise võtteid ja etappe, need tulid ilmsiks tegevuste läbiviimise käigus. Abistavate etappide vähesust mainis ka üks ekspertidest, kes leidis, et iga õppetegevuse juures võiks välja tuua konkreetsed näited, kuidas materjali lihtsustada. Täpsed juhised laste abistamiseks võinuks olla materjali sisse kirjutatud enne ekspertidele saatmist.

Õppetegevuste läbiviimisel ilmnis, et kuuendas ja üheksandas õppetegevuses, kus laste ülesandeks oli vastavalt kolme värvuse nimetuse järgi leidmine ja värvuste nimetamine, võiks võimalusel korrata kahel korral. Kolme värvusega ülesannetes esines rohkem eksimisi ja laste punktisummast on näha, et neis ülesannetes vajati rohkem abi, kui kahe värvusega läbiviidud õppetegevustes. Õppematerjali edasi arendamisel ja paremaks muutmisel on oluline tähelepanu pöörata sellele, et kolme värvusega ülesandeid saaks vähemalt kaks korda läbi teha. Õppetegevusi läbi viies ilmnis, et õppematerjali võiks lisada märke selle kohta, et vajadusel võib värvusi tegevustes ka varieerida. Lapsega, kes varasemalt teadis ja nimetas punast värvust, oleks otstarbekam viies õppetegevus läbi viia kollase ja sinise värvusega. Seda võimaldab ka asjaolu, et tegevuses kasutusel olevaid värvilisi vahendeid on olemas kõigis kolmes toonis.

Antud uuringu tulemustele tuginedes ei saa teha laiaulatuslikke järeldusi materjali sobivusest ja efektiivsusest. Väikese valimi tõttu ei saa üldistada, kas materjal võimaldab saavutada soovitud tulemused kõigi lastega. Siiski võib läbiviidud eel- ja järelhindamise põhjal väita, et uuringus osalenud laste teadmised värvustest paranesid õppetegevuste tulemusel. Uuringusse kaasatud eksperdid leidsid, et õppematerjal on lastele huvitav, eakohane ja toetab laste värvuste nimetamise õppimise protsessi. Eksperdid tõid välja, et praktikas ollakse kokku puutunud olukorraga, kus lapsel on värvuste õppimisel raskusi esinenud. Samuti on uurimuse käigus olnud teemakohast kirjandust ja õppematerjali keeruline leida, mis kinnitab värvustaju arendava didaktilise õppematerjali loomise vajadust.

Järelduste tegemiseks loodud õppematerjali sobivusest ja efektiivsusest värvuste õpetamise puhul peaks materjali edasi arendama. Materjali hindamisse tuleks kaasata rohkem erinevaid spetsialiste ja praktikuid, kes igapäevaselt lastega töötavad ja oskavad kitsaskohti paremini märgata. Samuti tuleks materjali kasutada rohkemate lastega, kes pole värvusi

omandanud, et saada parem ülevaade materjali sobivusest ja efektiivsusest. Loodud materjali saab antud kujul kasutada eelkooliealiste lastega töötav pedagoog või tugispetsialist, samuti lapsevanem, kes vajab materjali põhivärvuste nimetuste õpetamiseks. Materjali tugevuseks on see, et õppetegevused on saanud heakskiidu kuult spetsialistil ning uuringus osalenud laste eel- ja järelhindamise tulemustest selgub, et õppetegevused toetavad värvuste omandamise protsessi.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Helena Tšivkin / 15.05.2021 / (allkirjastatud digitaalselt)

Tänuõnad

Käesoleva töö autor tänab juhendajat, Eija Sõukandit, kes oli magistritöö valmimisel suureks toeks. Tänuõnad ka oma panuse andnud ekspertidele, rühmaõpetajatele, lapsevanematele ja lastele.

Kasutatud kirjandus

Allik, J., Kreegipuu, K. (2002). Taju. Allik, J., Rauk, M. (Toim.), Psühholoogia gümnaasiumile. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Alushariduse raamõppekava (1999). Riigi Teataja 15.10.1999 nr 315.

Külastatud aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12745713> (15.05.20).

Anyan, W. R., Quillian, W. W. (1971). The Naming of Primary Colors by Children. *Child Development*, Vol. 43, No. 5, pp 1629–1632.

Bachmann, T., Maruste, R. (2003). *Psühholoogia alused*. Tallinn: Kirjastus Ilo.

Forbes, S. H., Plunkett, K. (2019). Early Comprehension of Basic Color Words. *Developmental Psychology*, Vol. 55, No. 2, pp 240–249.

Hallap, M., Padrik, M. (2008). Lapse kõne arendamine. Praktilisi soovitusi kõnelise suhtlemise kujundamisel. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Hallap, M., Padrik, M. (2009). Valdkond „Keel ja kõne“. E. Kulderknup (Toim.), *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad (lk 26-43)*. Tartu: Kirjastus Studium.

Külastatud aadressil:

https://oppekava.innove.ee/wp-content/uploads/2015/07/Oppevaldkonnad_Alusharidus.pdf
(17.01.2020)

Jekžanova, J., Strebeleva, J. (2010). *Коррекционно-развивающее обучение и воспитание*. Москва: Просвещение.

Johnson, E. G. (1977). The Development of Color Knowledge in Preschool Children. *Child Development*, Vol. 48, No. 1, pp 308–311.

- Jones, M. (1989). Toys and Activities for the Under Fives. London: Conran Octopus Ltd.
- Karlep, K. (1998). Psühholingvistika ja emakeeleõpetus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Keenan, T. (2002). An Introduction to Child Development. Sage Publications.
- Kikas, E. (2008). Õppimise erinevad viisid. Õppimise protsess. Teadmiste areng. E. Kikas (Toim.), Õppimine ja õpetamine koolieelses eas (lk 104–119). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kikas, E. (2010). Tunnetusprotsessid ja nende arengulised iseärasused. E. Kikas (Toim.), Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes (lk 17–59). Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Kimball, M. M., Dale, P. S. (1972). The Relationship between Color Naming and Color Recognition Abilities of Preschoolers. Child Development, Vol. 43, No. 3, pp 972–980.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). Riigi Teataja 29.05.2008 nr 87.
Külastatud aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772> (31.03.2021).
- Kuusik, Ü. (2007). Arendustegevus ja sekkumine enne lapse 3. sünnipäeva. Eripedagoogika, nr 27, märts. Tartu: Tartumaa Trükikoda.
- Kuusik, Ü. (2014). Varajase märkamise tugisambad. – Õpetajate Leht 12. sep, nr 29, 4–5.
- Kõrgesaar, J. (2002). Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Leppik, P. (2004). Lapse ja tema mõtlemise arendamine. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Lovaas, O. I. (1998). Arenguhälbega laste õpetamine: raamat minule. Tartu: Eesti Autismiühing.

Löfström, E. (2011). Tegevusuuringu käsiraamat. Tallinn: Archimedes.

Külastatud aadressil: <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/14968> (17.01.2020)

Marats, I., Männamaa, M. (2009) Lapse üldoskuste areng. E. Kulderknup (Toim.), Üldoskuste areng koolieelses eas (lk 5-43). Tartu: Kirjastus Studium.

Külastatud aadressil:

https://oppekava.innove.ee/wp-content/uploads/2015/07/Yldoskused_Mang_Alusharidus.pdf
(29.03.20)

Metieva, L. A., Udalova, E. J. (2007). Сенсорное воспитание детей с отклонениями в развитии. Москва: Книголюб.

National Science Teachers Association (1981). Early Childhood: Color Awareness. Science and Children, Vol. 18, No. 7, pp. 40-41.

Oll, T. (2009). Valdkond „Kunst“. E. Kulderknup (Toim.), Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad (lk 74-90). Tartu: Kirjastus Studium.

Külastatud aadressil:

https://oppekava.innove.ee/wp-content/uploads/2015/07/Oppevaldkonnad_Alusharidus.pdf
(27.11.2019)

Pitchford, N. J., Mullen, K. T. (2002). Is the acquisition of basic-colour terms in young children constrained? Perception, Vol. 31, pp 1349–1370.

Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. Rootalu, K., Kalmus, V., Masso, A., Vihalemm, T. (Toim.), Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Külastatud aadressil: <http://samm.ut.ee/valimid> (21.03.2020)

Sandhofer, C. M., Smith, L. B. (1999). Learning Color Words Involves Learning a System of Mappings. Developmental Psychology, Vol. 35, No. 3, pp 668–679.

- Sikka, H. (2009). Valdkond „Matemaatika“. E. Kulderknup (Toim.), Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad (lk 65-73). Tartu: Kirjastus Studium.
- Singer, J. L. (1994). Imaginative Play and Adaptive Development. Goldstein, J. H. (ed). Toys, Play and Child Development. Cambridge University Press.
- Sobel, M. I. (1987). Light. The University of Chicago Press.
- Sobkin, V. S., Skobeltsyna, K. N. (2011). Game Preferences of Modern Preschoolers (Based on Survey among Parents). Psychological Science and Education, Vol. 2, pp 39–48.
- Soja, N. N. (1994). Young Children’s Concept of Color and Its Relation to the Acquisition of Color Words. Child Development, Vol. 65, No. 3, pp 918–937.
- Strebeleva, J. A., Mišina, G. A., Razenkova, J. A., Orlova, A. N., & Šmatko, N. D. (2005). Наглядный материал для обследования детей. Приложение к методическому пособию. Психолого-педагогическая диагностика развития детей раннего и дошкольного возраста (2-е издание). Москва: Просвещение.
- Strebeleva, J. (2010). Laste arendamine ja õpetamine didaktiliste mängude abil: eripedagoogi käsiraamat. Tartu: Kirjastus Atlex
- Külastatud aadressil: <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/14376> (11.12.2019)
- Tiko, A. (2006) Lapse arengust ja selle jälgimisest. A. Kirs & P. Uulma (Toim.), Arenguestlused lasteaias. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Ugaste, A. (2005). Laps ja mäng. L. Kivi, H. Sarapuu (Koost.) Laps ja lasteaed. Lasteaiaõpetaja käsiraamat. Tartu: Atlex.
- Ugaste, A., Tuul, M., Välk, T. (2009). Mängu tähtsus lapse arengus ja mängu juhendamine. E. Kulderknup (Toim.), Üldoskuste areng koolieelses eas (lk 44-62). Tartu: Kirjastus Studium.

Külastatud aadressil:

https://oppekava.innove.ee/wp-content/uploads/2015/07/Yldoskused_Mang_Alusharidus.pdf
(29.03.20)

Veisson, M. (2017). Lapse areng ja õppimine. K. Nugin & T. Õun (Koost), Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias. Tartu: Atlex.

Võgotski, L. (2016). Laste loovus ja kujutlusvõime. Mäng ja selle osa lapse psüühilises arengus. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Õun, T., Nugin, K. (2017). Õppe- ja kasvatustegevus koolieelses lasteasutuses. K. Nugin & T. Õun (Koost), Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias. Tartu: Atlex.

Lisa 1. Eksperthinnangu ankeet

Millisel ametikohal töötate?

- eripedagoog/ logopeed
- lasteaiaõpetaja

Milline on teie tööstaaz?

- 0–4 aastat
- 5–10 aastat
- üle 10 aasta

Teie haridustase (valige 1):

- kutsele vastav bakalaureusekraad
- kutsele vastav magistrikraad või sellele vastav haridustase
- muu:

Milliste ainevaldkondade / õppetegevuste käigus õpetate lastele värvusi? Valige üks või mitu:

- mina ja keskkond
- keel ja kõne
- matemaatika
- kunst
- muud valdkonnad (ja / või) tegevused:

.....

Milliseid spetsiaalsed värvusi õpetavaid mängu olete kasutanud? Nimetage mõned.

.....

Kas Teil on esinenud värvuste õpetamisel probleeme? Valige 1 variant:

- jah, tihti
- mõnikord
- harva
- ei ole esinenud

__ ei oska öelda

Millised on peamised probleemid?

.....

Palun andke oma hinnang järgnevatele väidetele skaalal *nõustun / pigem nõustun / ei oska öelda / pigem ei nõustu / ei nõustu*. Märkige sobiv vastusevariant ristiga (x). Oodatud on kommentaarid ja soovitused materjali parendamiseks.

Õppematerjal on loogiliselt ja arusaadavalt üles ehitatud.

Nõustun	Pigem nõustun	Ei oska öelda	Pigem ei nõustu	Ei nõustu

Kommentaar:

.....

Etteantud juhised on põhjalikult lahti kirjutatud ja nende järgi on lihtne õppetegevusi läbi viia.

Nõustun	Pigem nõustun	Ei oska öelda	Pigem ei nõustu	Ei nõustu

Kommentaar:

.....

Õppematerjalis kasutatud võtted ja vahendid on lapsele eakohased, jõukohased ja huvitavad.

Nõustun	Pigem nõustun	Ei oska öelda	Pigem ei nõustu	Ei nõustu

Kommentaar:

.....

Õppematerjalis välja toodud abistamise võtted on last toetavad ja asjakohased.

Nõustun	Pigem nõustun	Ei oska öelda	Pigem ei nõustu	Ei nõustu

Kommentaar:

.....

Õppematerjal toetab tugispetsialisti ja / või lasteaiaõpetaja tööd lapsega värvuste nimetuste õppimisel.

Nõustun	Pigem nõustun	Ei oska öelda	Pigem ei nõustu	Ei nõustu

Kommentaar:

.....

Punktid:

- 5 – laps mõistab tööjuhendit ja lahendab ülesande;
- 4 – laps vajab ülesande lahendamisel lisajuhiseid (tööjuhendi kordamist, lihtsustamist, ümbersõnastamist);
- 3 – laps lahendab ülesande toetudes etteantud näidisele;
- 2 – laps lahendab ülesande abiga, näiteks osutamise toel;
- 1 – laps ei lahenda ülesannet ka pärast õpetamist.

Lisa 3. Esimene kiri ekspertidele

Lp ...

Pöördun Teie poole seoses Tartu Ülikooli eripedagoogika eriala magistritööga, mille raames loon õppematerjali värvustaju arendamiseks ja värvuste nimetuste õpetamiseks 2–4-aastastele lastele.

Töö eesmärgiks on didaktilise õppematerjali väljatöötamine ja selle kasutamine õppetegevustes 3 lapsega. Enne loodud õppemängu läbimängimist lastega soovin antud materjalile tagasisidet eripedagoogide ja lasteaiaõpetajate poolt. Palun Teie abi töö raames valminud materjali hindamisel ja tagasisidestamisel.

Teie nõusolekul saadan valminud õppematerjali koos tagasisideküsimustikuga ja ootan Teie tagasisidet 10 päeva jooksul. Kinnitan, et magistritöös ei kajastata Teie isiklikke andmeid. Teie andmeid ja tagasisidet kasutan töös üldistatud kujul, et parendada valminud õppematerjali.

Palun teavitage hiljemalt 26.11.2020, kas olete nõus panustama magistritöö raames loodud õppematerjali valmimisse ja parendamisse.

Vastan meeleldi täiendavatele küsimustele telefonitsi 55680767.

Ette tänades ja tagasisidet ootama jäädes,

Helena Tsivkin

helenatsivkin@gmail.com

TÜ Eripedagoogika ja logopeedia magistriõppekava

Juhendaja Eija Sõukand

ejja.soukand@ut.ee, 58131078

Lisa 4. Teine kiri ekspertidele

Lp ...

Tänan Teid, et olete nõus tutvuma magistritöö raames valminud õppematerjaliga, andma sellele tagasisidet ja seeläbi panustama minu magistritöö valmimisse.

Kirjale on manustena lisatud loodud õppematerjal ja tagasisideküsimustik. Ootan Teie tagasisidet 10 päeva jooksul, hiljemalt 10.12.2020.

Vastan meeeldi täiendavatele küsimustele telefonitsi 55680767.

Ette tänades ja tagasisidet ootama jäädes,

Helena Tsivkin

helenatsivkin@gmail.com

TÜ Eripedagoogika ja logopeedia magistriõppekava

Juhendaja Eija Sõukand

eija.soukand@ut.ee, 58131078

Lisa 5. Juhend eripedagoogile / õpetajale õppetegevuste läbiviimiseks

Käesolev õppematerjal on toeks värvustaju arendamisel ja värvuste nimetuste õppimisel. Mänguline materjal koosneb üheksast õppetegevusest, millest iga õppetegevuse käigus viiakse lapsega läbi kolm tegevust. Ühe õppetegevuse läbiviimiseks on planeeritud 10–15 minutit. Tulenevalt eesmärkidest on õppematerjal liigendatud järgnevalt:

- 1.–3. õppetegevuse eesmärgiks on kolme põhivärvuse (punase, kollase ja sinise) eristamine ja näidise järgi sobitamine.
- 4.–6. õppetegevuse eesmärgiks on kolme põhivärvuse sobitamine ja nimetuse järgi leidmine.
- 7.–9. õppetegevuse tulemusel on soovitud eesmärk lapse poolt värvuste nimetamine.

Iga õppetegevuse juures on välja toodud selle eesmärk, vajaminevad vahendid, täiskasvanu tegevus ja kõne ning võimalikud abistamise võtted. Läbivaks abistamise võtteks on värvikaartide kasutamine. Kaarte saab abivahendina kasutada tegevustes 4–9.

Õppetegevustes 4–6: kui laps ei leia värvust nimetuse järgi, näitab täiskasvanu lapsele värvikaarte (värvused, millega selles õppetegevuses tegeletakse, näiteks punane ja kollane), nimetab värvused ja palub lapsel leida samasuguse värvusega esemed oma vahendite seast. Arvestada sellega, et abi kasutamisel tuleks sama tegevus veelkord läbi viia värvikaarte kasutamata.

Õppetegevustes 7–9: kui lapsel ei meenu või ei ole kinnistunud värvuste nimetused, näidata lapsele värvikaarte, nimetada värvused ja paluda lapsel värvikaart õige nimetusega kokku viia. Õppetegevustes, kus on võimalik värvikaarte abivahendina kasutada, on vastav märke abi osutamise juures välja toodud.

Olukorras, kus laps ei lahenda ülesannet või lahendab vaid koostegevuses täiskasvanuga, ei ole soovituslik üle minna järgmise tegevuse juurde, vaid korrata samu tegevusi samade värvidega täiskasvanu poolset abi vähendades ja seeläbi raskusastet tõstes.

Tegevuste läbiviimisel on soovituslik lähtuda etteantud juhiseist. Õppetegevuste läbiviimist võib alustada neljandast tegevusest kui on teada, et laps eristab värvusi ja oskab neid näidise järgi sorteerida. Õppetegevuste läbiviimist võib alustada seitsmendast tegevusest, kui värvuste nimetused on lapse passiivses sõnavaras ja ta seostab neid õige värvusega.

Lisa 6. Õppematerjal värvustaju arendamiseks ja värvuste õpetamiseks

ÕPPETEGEVUSED JA EESMÄRGID:		
<p>1. ÕPPETEGEVUS kollase ja punase värvuse eristamine, sobitamine</p> <p><u>tegevused:</u></p> <p>1.1 tornide ehitamine 1.2 tasside valimine 1.3 õunad</p>	<p>2. ÕPPETEGEVUS kollase ja sinise värvuse eristamine, sobitamine</p> <p><u>tegevused:</u></p> <p>2.1 tornide ehitamine 2.2 tasside valimine 2.3 ploomid</p>	<p>3. ÕPPETEGEVUS punase ja sinise värvuse eristamine, sobitamine</p> <p><u>tegevused:</u></p> <p>3.1 tornide ehitamine 3.2 marjade korjamine 3.3 moosi keetmine</p>
<p>4. ÕPPETEGEVUS kollase ja punase värvuse sobitamine, nimetuse järgi leidmine</p> <p><u>tegevused:</u></p> <p>4.1 nuku riided 4.2 nukud ja majad 4.3 värvilised riided</p>	<p>5. ÕPPETEGEVUS punase ja sinise värvuse sobitamine, nimetuse järgi leidmine</p> <p><u>tegevused:</u></p> <p>5.1 loomade majad 5.2 marjade korjamine 5.3 moosi keetmine</p>	<p>6. ÕPPETEGEVUS punase, kollase ja sinise värvuse sobitamine, nimetuse järgi leidmine</p> <p><u>tegevused:</u></p> <p>6.1 nuku riided 6.2 õhupallid ja paelad 6.3 nukud ja lilled</p>
<p>7. ÕPPETEGEVUS kollase ja punase värvuse nimetamine</p> <p><u>tegevused:</u></p> <p>7.1 nukud ja majad 7.2 nukud ja õhupallid 7.3 tee joomine</p>	<p>8. ÕPPETEGEVUS kollase ja sinise värvuse nimetamine</p> <p><u>tegevused:</u></p> <p>8.1 ploomid 8.2 marjade korjamine 8.3 moosi keetmine</p>	<p>9. ÕPPETEGEVUS kollase, punase ja sinise värvuse nimetamine</p> <p><u>tegevused:</u></p> <p>9.1 nukkude riietamine 9.2 tee joomine 9.3 karu sünnipäev</p>

1. ÕPPETEGEVUS: kollase ja punase värvuse eristamine, näidise järgi sobitamine

1.1 Tornide ehitamine (kohandatud mängust “Värvilised kuubikud”, Strebeleva (2010)).

Mängu eesmärk: laps eristab kahte põhivärvust – **kollane ja punane**

Mängu vahendid: 4 punast ja 4 kollast puidust klotsi, 2 olemasolevat pehmet mänguasja (näiteks karu ja jänes)

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Mõmmi ja jänes tahtsid torni ehitada, aga neil ei tulnud hästi välja. Mõmmi proovis mitu korda (täiskasvanu näitab lapsele ladudes klotse torniks nii, et need kukuvad ümber). Siis proovis jänes (näitab sama tegevust), aga tal ka ei tulnud välja. Aitame meie neil torne ehitada.“ Täiskasvanu tõstab enda ette punase klotsi, saadab tegevust kõnega: “Mulle selline“ ja annab lapsele kollase klotsi: “Sulle selline”. Kordab tegevust ja saadab seda kõnega seni, kuni täiskasvanu ees on 4 punast ja lapse ees on 4 kollast klotsi.

Täiskasvanu näitab lapsele, kuidas klotse üksteise peale saab panna. Palub lapsel sama teha: “Pane sina ka nii!”

Kui tornid on ehitatud, juhhib täiskasvanu lapse tähelepanu torni värvusele: „Vaata, mul on punane torn (osutab tornile)! Sinul on kollane torn (osutab tornile).“ Seejärel võtab täiskasvanu mänguasja ja lükkab selle abil tornid ümber, saates tegevust kõnega: „Vaata, jänes lükkas meie tornid ümber. Aitame meie uuesti torne ehitada! Ehita mõmmile selline (osutab punasele klotsile) torn!” Kui laps on torni valmis ehitanud, palub täiskasvanu ehitada jänesele teist värvi torni, andes lapsele sama korralduse: “Ehita jänesele selline (osutab kollasele klotsile) torn!”

Abi osutamine lapsele toimub juhul, kui ta ei hakka torne ehitama või laob erinevat värvi klotse teineteise otsa. Abiks võtab täiskasvanu enda ette punase ja annab lapsele kollase klotsi, torne ehitatakse paralleelselt. Kui tornid on valmis, suunab täiskasvanu lapse tähelepanu torni värvusele: “Vaata! Mina ehitasin punase torni. Sina ehitasid kollase torni!”

1.2 Tasside valimine (kohandatud mängust “Vali tassidele alustassid” Metieva & Udalova (2007))

Mängu eesmärk: laps eristab kahte põhivärvust – **kollane ja punane**

Mängu vahendid: 3 punast tassi ja alustaldrikut, 3 kollast tassi ja alustaldrikut, samad mänguasjad, mis eelnevalt

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Mõmmi ja jänes väsisid tornide ehitamisest ära. Nad hakkavad nüüd teed jooma.” Täiskasvanu paneb mõmmi ette punase taldriku. Mõmmi tahab juua

samasugusest (osutab taldrükule) tassist. Otsi talle samasugune tass. Anna mõmmile juua! Mõmmi joob punasest tassist. Joome meie koos mõmmiga teed!” Täiskasvanu paneb enda ja lapse ette punased taldrükud. “Võta endale samasugune tass (osutab taldrükule)! Anna mulle ka samasugune tass!” Mängitakse tee joomist.

“Nüüd tahab jänes ka teed juua.” Täiskasvanu paneb jänese ette kollase taldrüku. Jänes tahab juua sellisest (osutab taldrükule) tassist. Otsi talle samasugune tass. Anna jänesele juua! Jänes joob kollasest tassist. Joome meie koos jänesega teed!” Täiskasvanu paneb enda ja lapse ette kollased taldrükud. “Võta endale samasugune tass (osutab taldrükule)! Anna mulle ka samasugune tass!” Mängitakse tee joomist.

Abi osutamine lapsele toimub juhul, kui laps valib vale tassi või ei vali üldse. Abiks tõstab täiskasvanu teist värvi tassi taldrükule ja küsib: “Kas on samasugune? Ei, see ei ole samasugune. Vaata, see siin on samasugune,” ja tõstab sama värvi tassi taldrükule.

1.3 Õunad

Mängu eesmärk: laps eristab kahte põhivärvust – **kollane ja punane**

Mängu vahendid: 1 punane ja 1 kollane taldrük, 3 punast ja 3 kollast õuna

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Mõmmil ja jänesel läks nüüd kõht tühjaks. Vaata, mis siin laual on!” Täiskasvanu suunab lapse tähelepanu laual olevatele õuntele. “Vaata! Mõmmil on selline taldrük. Tema tahab süüa selliseid (täiskasvanu osutab kollasele taldrükule) õunu.” Täiskasvanu tõstab ühe kollase õuna kollasele taldrükule. Seejärel pöörab ta lapse tähelepanu punasele taldrükule: “Vaata! Jänesel on selline taldrük. Tema tahab süüa selliseid (täiskasvanu osutab punasele taldrükule) õunu.” Täiskasvanu tõstab ühe punase õuna punasele taldrükule. Täiskasvanu annab lapsele korralduse sorteerida värvuse alusel laual olevad õunad taldrükutele: “Pane siia sellised (osutab punasele taldrükule) ja siia sellised (osutab kollasele taldrükule) õunad.”

Värvuse nimetuse kinnistamiseks kordab täiskasvanu üle, mis värvi taldrüku ja õuntega on tegemist, näiteks: “Mõmmil on kollane taldrük. Mõmmi sööb kollaseid õunu. Anna mõmmile süüa!” “Jänesel on punane taldrük. Jänes sööb punaseid õunu. Anna jänesele süüa!”

Abi osutamine lapsele toimub juhul, kui laps paneb punasele taldrükule kollase või kollasele taldrükule punasele õuna või ei alusta tegevusega. Abiks tõstab täiskasvanu õuna teist värvi

taldrikule ja küsib: “Kas on samasugune? Ei, see ei ole samasugune, see ei sobi siia. See on hoopis niisugune, paneme selle siia.” Seejärel ulatab täiskasvanu sama värvusega õuna lapsele andes talle korralduse panna see samasugusele taldrikule, et kinnistada näidise järgi värvuse valimise oskust.

2. ÕPPETEGEVUS: kollase ja sinise värvuse eristamine, näidise järgi sobitamine

2.1 Tornide ehitamine (kohandatud mängust “Värvilised kuubikud”, Strebeleva (2010))

Mängu eesmärk: laps eristab kahte põhivärvust – **kollane ja sinine**

Mängu vahendid: 4 sinist ja 4 kollast puidust klotsi, 2 olemasolevat pehmet mänguasja

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Mõmmi ja jänes tahtsid torni ehitada, aga neil ei tulnud hästi välja. Mõmmi proovis mitu korda (täiskasvanu näitab lapsele ladudes klotse torniks nii, et need kukuvad ümber). Siis proovis jänes (näitab sama tegevust), aga tal ka ei tulnud välja. Aitame meie neil torne ehitada.” Täiskasvanu tõstab enda ette sinise klotsi, saadab tegevust kõnega: “Mulle selline“ ja annab lapsele kollase klotsi: “Sulle selline”. Kordab tegevust ja saadab seda kõnega seni, kuni täiskasvanu ees on 4 sinist ja lapse ees on 4 kollast klotsi.

Täiskasvanu näitab lapsele, kuidas klotse üksteise peale saab panna. Palub lapsel sama teha: “Pane sina ka nii!”

Kui tornid on ehitatud, juhhib täiskasvanu lapse tähelepanu torni värvusele: „Vaata, mul on sinine torn (osutab tornile)! Sinul on kollane torn (osutab tornile).“ Seejärel võtab täiskasvanu mänguasja ja lükkab selle abil tornid ümber, saates tegevust kõnega: „Vaata, jänes lükkas meie tornid ümber. Aitame meie uuesti torne ehitada! Ehita mõmmile selline (osutab sinisele klotsile) torn!” Kui laps on torni valmis ehitanud, palub täiskasvanu ehitada jänesele teist värvi torni, andes lapsele sama korralduse: “Ehita jänesele selline (osutab kollasele klotsile) torn!”

Abi osutamine lapsele toimub juhul, kui ta ei hakka torne ehitama või laob erinevat värvi klotse teineteise otsa. Abiks võtab täiskasvanu enda ette sinise ja annab lapsele kollase klotsi, torne ehitatakse paralleelselt. Kui tornid on valmis, suunab täiskasvanu lapse tähelepanu torni värvusele: “Vaata! Mina ehitasin sinise torni. Sina ehitasid kollase torni!”

2.2 Tasside valimine (kohandatud mängust “Vali tassidele alustassid” Metieva & Udalova (2007))

Mängu vahendid: 3 sinist tassi ja alustaldrikut, 3 kollast tassi ja alustaldrikut, samad mänguasjad, mis eelnevalt

Mängu eesmärk: laps eristab kahte põhivärvust – **kollane ja sinine**

Mängu vahendid: 3 sinist tassi ja alustaldrikut, 3 kollast tassi ja alustaldrikut, samad mänguasjad, mis eelnevalt

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Mõmmi ja jänes väsisid tornide ehitamisest ära. Nad hakkavad nüüd teed juua.” Täiskasvanu paneb mõmmi ette sinise taldriku. Mõmmi tahab juua samasugusest (osutab taldrikule) tassist. Otsi talle samasugune tass. Anna mõmmile juua! Mõmmi joob sinisest tassist. Joome meie koos mõmmiga teed!” Täiskasvanu paneb enda ja lapse ette sinised taldrikud. “Võta endale samasugune tass! Anna mulle ka samasugune tass!” Mängitakse tee joomist.

“Nüüd tahab jänes ka teed juua!” Täiskasvanu paneb jänese ette kollase taldriku. Jänes tahab juua samasugusest (osutab taldrikule) tassist. Otsi talle samasugune tass. Anna jänesele juua! Jänes joob kollasest tassist. Joome meie koos jänesega teed!” Täiskasvanu paneb enda ja lapse ette kollased taldrikud. “Võta endale samasugune tass (osutab taldrikule)! Anna mulle ka samasugune tass!” Mängitakse tee joomist.

Abi osutamine lapsele toimub juhul, kui laps valib vale tassi või ei vali üldse. Abiks tõstab täiskasvanu teist värvi tassi taldrikule ja küsib: “Kas on samasugune? Ei, see ei ole samasugune. Vaata, see siin on samasugune,” ja tõstab tassi sobivale taldrikule.

2.3 Ploomid

Mängu eesmärk: laps eristab kahte põhivärvust – **kollane ja sinine**

Mängu vahendid: 1 sinine ja 1 kollane taldrik, 3 sinist ja 3 kollast ploomi

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Mõmmil ja jänesel läks nüüd kõht tühjaks. Vaata, mis siin laual on!” Täiskasvanu suunab lapse tähelepanu laual olevatele ploomidele.

“Vaata! Mõmmil on selline taldrik. Tema tahab süüa selliseid (täiskasvanu osutab kollasele taldrikule) ploome.” Täiskasvanu tõstab ühe kollase ploomi kollasele taldrikule. Seejärel pöörab ta lapse tähelepanu sinisele taldrikule: “Vaata! Jänesel on selline taldrik. Tema tahab süüa selliseid (täiskasvanu osutab sinisele taldrikule) ploome.” Täiskasvanu tõstab ühe sinise ploomi sinisele taldrikule. Täiskasvanu annab lapsele korralduse sorteerida värvuse alusel laual

olevad ploomid taldrikutele: “Pane siia sellised (osutab kollasele taldrikule) ja siia sellised (osutab sinisele taldrikule) ploomid.”

Värvuse nimetuse kinnistamiseks kordab täiskasvanu üle, mis värvi taldriku ja ploomidega on tegemist, näiteks: “Mõmmil on kollane taldrik. Mõmmi sööb kollaseid ploome. Anna mõmmile süüa!” “Jänesel on sinine taldrik. Jänes sööb siniseid ploome. Anna jänesele süüa!”

Abi osutamine lapsele toimub juhul, kui laps paneb sinisele taldrikule kollase või kollasele taldrikule sinise ploomi või ei alusta tegevusega. Abiks tõstab täiskasvanu ploomi teist värvi taldrikule ja küsib: “Kas on samasugune? Ei, see ei ole samasugune, see ei sobi siia. See on hoopis niisugune, paneme selle siia.” Seejärel ulatab täiskasvanu sama värvusega ploomi lapsele andes talle korralduse panna see samasugusele taldrikule, et laps saaks kinnistada antud värvuse eristamist.

3. ÕPPETEGEVUS: punase ja sinise värvuse eristamine, näidise järgi sobitamine

3.1 Tornide ehitamine (kohandatud mängust “Värvilised kuubikud”, Strebeleva (2010))

Mängu eesmärk: laps eristab kahte põhivärvust – **punane ja sinine**

Mängu vahendid: 4 sinist ja 4 punast puidust klotsi, 2 olemasolevat pehmet mänguasja

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Mõmmi ja jänes tahtsid torni ehitada, aga neil ei tulnud hästi välja. Mõmmi proovis mitu korda (täiskasvanu näitab lapsele ladudes klotse torniks nii, et need kukuvad ümber). Siis proovis jänes (näitab sama tegevust), aga tal ka ei tulnud välja. Aitame meie neil torne ehitada.” Täiskasvanu tõstab enda ette punase klotsi, saadab tegevust kõnega: “Mulle selline“ ja annab lapsele sinise klotsi: “Sulle selline”. Kordab tegevust ja saadab seda kõnega seni, kuni täiskasvanu ees on 4 punast ja lapse ees on 4 sinist klotsi.

Täiskasvanu näitab lapsele, kuidas klotse üksteise peale saab panna. Palub lapsel sama teha: “Pane sina ka nii!”

Kui tornid on ehitatud, juhhib täiskasvanu lapse tähelepanu torni värvusele: „Vaata, mul on punane torn (osutab tornile)! Sinul on sinine torn (osutab tornile).“ Seejärel võtab täiskasvanu mänguasja ja lükkab selle abil tornid ümber, saates tegevust kõnega: „Vaata, jänes lükkas meie tornid ümber. Aitame meie uuesti torne ehitada! Ehita mõmmile selline (osutab punasele klotsile) torn!” Kui laps on torni valmis ehitanud, palub täiskasvanu ehitada jänesele teist värvi torni, andes lapsele sama korralduse: “Ehita jänesele selline (osutab sinisele klotsile) torn!”

Abi osutamine lapsele toimub juhul, kui ta ei hakka torne ehitama või laob erinevat värvi klotse teineteise otsa. Abiks võtab täiskasvanu enda ette punase ja annab lapsele sinise klotsi, torne ehitatakse paralleelselt. Kui tornid on valmis, suunab täiskasvanu lapse tähelepanu torni värvusele: “Vaata! Mina ehitasin punase torni. Sina ehitasid sinise torni!”

3.2 Marjade korjamine

Mängu eesmärk: laps eristab kahte põhivärvust – **punane ja sinine**

Mängu vahendid: kaks ühevärvilist korvi, punased ja sinised pehmed pallid

Täiskasvanu tegevus ja kõne: Karul ja jänesel läks kõht nüüd tühjaks. Nad lähevad metsa marju korjama. Täiskasvanu annab lapsele kaks korvi. Laual sinised ja punased pehmed pallid. Täiskasvanu paneb ühe palli korvi ja saadab tegevust kõnega: “Karu tahab korjata selliseid marju!” Seejärel paneb teise korvi punase palli ja lisab: “Jänes tahab korjata selliseid marju. Aita loomad samasugused marjad üles leida!”

Kui laps on pallid korvidesse sorteerinud, juhib täiskasvanu lapse tähelepanu värvusele: “Karu korvis on sinised marjad. Jänese korvis on punased marjad.”

Abi osutamine lapsele toimub juhul, kui ta paneb ühte korvi erinevat värvi palle või ei alusta tegevusega. Abiks tõstab täiskasvanu punase palli korvi, kus on sinine pall ja küsib: “Kas on samasugune? Ei, see ei ole samasugune, see ei sobi siia. See on hoopis niisugune, paneme selle siia.” Seejärel ulatab täiskasvanu punase palli lapsele andes talle korralduse panna see punase palliga korvi, et laps saaks kinnistada antud värvuste eristamist.

3.3 Moosi keetmine

Mängu eesmärk: laps eristab kahte põhivärvust – **punane ja sinine**

Mängu vahendid: kaks ühevärvilist potti, punased ja sinised pehmed pallid

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Karu ja jänes korjasid marjad kokku ja tulid koju. Nad korjasid punaseid ja siniseid marju. Valame marjad lauale! Vaata, kui palju marju siin on! Mis marjadest teha saab? Karu ja jänes hakkavad moosi keetma. Selle jaoks on vaja marjad potti panna. Karu keedab moosi sinistest marjadest,” täiskasvanu tõstab samal ajal sinise pallikese ühte potti. “Jänes keedab moosi punastest marjadest,” ja tõstab samal ajal ühe punase pallikese potti. “Aita karul ja jänesel samasugused marjad potti panna!”

Kui laps on pallid pottidesse sorteerinud, juhib täiskasvanu lapse tähelepanu värvusele: “Karu potis on sinised marjad. Jänese potis on punased marjad.”

Abi osutamine lapsele toimub juhul, kui ta paneb pottidesse teist värvi palle või ei alusta tegevusega. Abiks tõstab täiskasvanu punase palli potti, kus on sinine pall ja küsib: “Kas on samasugune? Ei, see ei ole samasugune, see ei sobi siia. See on hoopis niisugune, paneme selle siia.” Seejärel ulatab täiskasvanu punase palli lapsele andes talle korralduse panna see punase palliga potti, et laps saaks kinnistada antud värvuse eristamist.

4. ÕPPETEGEVUS: punase ja kollase värvuse eristamine, näidise järgi sobitamine, nimetuse järgi leidmine

4.1 Nuku riided (kohandatud mängust “Paneme nukud riidesse”, Strebeleva (2010)).

Mängu eesmärk: laps leiab värvuse nimetuse järgi – **kollane ja punane**

Mängu vahendid: 2 nukku, punased ja kollased nuku riided (pluus, seelik, kingad, müts)

Täiskasvanu tegevus ja kõne: „Vaata! Kes mul siin on?” Laual 2 nukku.

“Neil ei ole riideid seljas. Mul on siin kastis nukkude riided. Nukud ei oska end ise riidesse panna. Aitame meie nukkudele riided selga! Mis me nukkudele selga paneme? (Mis sinul täna seljas on?)” Täiskasvanu ulatab lapsele nuku. “Pane nukule punane seelik. Pane talle punane pluus selga. Pane nukule punased kingad jalga. Pane nukule punane müts pähe!”

Sama tööjuhend ja tegevus teise nukuga.

Abi osutamine lapsele toimub juhul, kui laps võtab vale värvi riideeseme või ei alusta tegevusega. Abiks korraldus: “Pane nukule samasugune pluus/ kingad/ müts,” ja osutab punasele / kollasele riideesemele.

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

4.2 Nukud ja majad (kohandatud mängust “Värvilised kuubikud”, Strebeleva (2010)).

Mängu eesmärk: Laps leiab värvuse nimetuse järgi – kollane ja punane

Mängu vahendid: punased ja kollased klotsid, eelnevalt riietatud nukud

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Vaata! Mul on siin klotsid. Siin on punased ja kollased klotsid. Meil on sama värvi riietega nukud. Ehitame neile majad! Nukk tahab sama värvi maja nagu on

tema riided! Punane nukk tahab punast maja. Ehitame talle punase maja. Pane kõik punased klotsid siia!”

Täiskasvanu palub nuku riietuse värvide järgi moodustada klotsidest kaks hunnikut. Seejärel teeb täiskasvanu ettepaneku hakata klotsidest nukkudele maja ehitama, asetades neid üksteise kõrvale ja peale. „Ehita punasele nukule punane maja!” Sama tegevus kollast värvi klotsidega.

Tegevuse lõppedes küsida lapselt, kus on punane / kollane maja ning punaste / kollaste riietega nukk.

4.3 Värvilised riided (kohandatud mängust “Leia sama värvi esemed”, Metieva, L. A., Udalova, E. J. (2007)).

Mängu eesmärk: laps leiab värvuse nimetuse järgi – **kollane ja punane**

Mängu vahendid: kollased ja punased nukuriided, 2 riidekappi

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Mis sa arvad, mis toad nuku majas on? Mis toad sinu kodus on? Kus on nuku riided? Nukkude kapid on sassis. Nad ei oska veel ise koristada. Aitame nukkudel kappe koristada!” Laual nukkude riided. “Pane ühte kappi kõik punased riided!” Seejärel anda lapsele sama korraldus kollaste riietega.

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

5. ÕPPETEGEVUS: punase ja sinise värvuse nimetuse järgi leidmine

5.1 Loomade majad

Mängu eesmärk: laps leiab värvuse nimetuse järgi – **punane ja sinine**

Mängu vahendid: punane ja sinine maja, mänguloomad (karu, jänes, orav, rebane, ...)

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Vaata, kes siin on!” laual mänguloomad. Täiskasvanu palub lapsel loomad nimetada. “Meil on laua peal kaks maja, punane ja sinine. Näita, kus on punane maja? Kus on sinine maja? Loomad tahavad koju minna. Jänes elab sinises majas. Pane jänes sinise maja juurde.” Täiskasvanu nimetab looma ning maja värvuse. Lapse ülesandeks on asetada õige loom õige maja kõrvale / ette / sisse. Täiskasvanu motiveerib last loomi majade juurde jaotama. Tegevuse lõpus palub täiskasvanu näidata, kus on punane ja sinine maja ning nimetada, kes neis majades elavad. “Loomad on nüüd kõik oma kodus. Mida nad kodus teevad? Mida sina kodus teed?”

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

5.2 Marjade korjamine

Mängu eesmärk: laps leiab värvuse nimetuse järgi – **punane ja sinine**

Mängu vahendid: kaks samasugust korvi, punased ja sinised pehmed väiksed pallid

Täiskasvanu tegevus ja kõne: „Loomadel läks kõht tühjaks. Mis nüüd tegema peab? Loomadel ei ole kodus midagi süüa. Karu ja jänes lähevad loomadele marju korjama. Anna karule ja jänesele korv. Mis marju metsas korjata saab? Mida veel metsas korjata saab?“ Laual punased ja sinised pallikesed. “Karu korjab punaseid marju ja jänes korjab siniseid marju. Näita, kus on punane mari? Pane korvi.” Täiskasvanu motiveerib last värvilisi pallikesi sorteerima.

Abi osutamine toimub juhul, kui laps ei sorteeri iseseisvalt värvuse nimetuse järgi. Abiks lapsele osutab täiskasvanu punasele marjale ja palub selle panna karu korvi. Seejärel palub täiskasvanu otsida veel samasuguseid marju ja panna need samasse korvi.

Kui marjad on korvidesse korjatud, palub täiskasvanu lapsel näidata, millises korvis on sinised ja punased marjad.

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

5.3 Moosi keetmine

Mängu eesmärk: laps leiab värvuse nimetuse järgi – **punane ja sinine**

Mängu vahendid: kaks samasugust potti, eelnevas tegevuses „korjatud marjad“, kaks purki

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Karu ja jänes korjasid marjad kokku ja lähevad nüüd koju. Mida nad marjadest valmistavad? Nad hakkavad moosi keetma! Pane punased marjad siia potti! Pane sinised marjad siia potti! Karu ja jänes keedavad nüüd moosi!” Mängitakse moosi keetmist.

“Nüüd on moos valmis! Kuhu me moosi paneme? Valame purki!“ Täiskasvanu annab lapsele purgi. “Vala siia purki sinine moos!” Teise purki palub täiskasvanu lapsel valada punase moosi. „Tubli! Moos on valmis! Viime moosi loomadele. Anna loomadele süüa!“ Mängitakse loomade toitmist.

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

6. ÕPPETEGEVUS: punase, kollase, sinise värvuse nimetuse järgi leidmine

6.1 Nuku riided

Mängu eesmärk: laps leiab värvuse nimetuse järgi – kollane, punane ja sinine

Mängu vahendid: kolm ühevärvilist nukku, punased, kollased ja sinised nukuriided

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Vaata, kes siin on! Nukud lähevad jänese sünnipäevale! Mida sünnipäevapeol tehakse? Mida kingituseks viiakse? Mis peole minnes selga pannakse? Peo jaoks on vaja end ilusti riidesse panna. Nukud veel ei oska ise end riidesse panna. Aitame meie nukkudel riided selga saada!” Täiskasvanu ulatab lapsele nuku. “Pane nukule selga punane pluus. Pane nukule selga punane seelik! Pane nukule jalga kollased kingad. Pane nukule pähe sinine müts.” Sama töökorraldus kõigi kolme nukuga. Täiskasvanu nimetab riideeseme ja värvuse ning lapse ülesandeks on see leida ning nukule selga panna.

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

6.2 Õhupallid ja paelad (kohandatud mängust “Seo paelad õhupalli külge”, Strebeleva (2010)).

Mängu eesmärk: laps leiab värvuse nimetuse järgi – **kollane, punane ja sinine**

Mängu vahendid: sinised, kollased, punased õhupallid ja mustad paelad

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Nukud võtavad peole kaasa õhupallid! Mida õhupallidega enne tegema peab?” Täiskasvanu (või laps) puhub pallid täis. “Midagi on ikka puudu! Mis me palli külge peame panema? Seome paelad, et pallid ära ei lendaks. Anna mulle sinine pall!” Täiskasvanu seob pallile paela külge, kui kõigil pallidel on paelad küljes, palub täiskasvanu jagada pallid nukkude vahel ära. “Näita, millisel nukul on sinine / punane / kollane pall?”

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

6.3 Nukud ja lilled (idee pärineb mängust “Aita Totul lillekimpu teha”, Strebeleva (2010)).

Mängu eesmärk: laps leiab värvuse nimetuse järgi – **kollane, punane ja sinine**

Mängu vahendid: sinine, punane ja kollane pott, sama värvi lilled

Täiskasvanu tegevus ja kõne: Nukud viivad sünnipäevapeole lilled ka! Lilled on vaja enne potti panna. Aitame nukkudel lilled potti istutada! Võta kollane pott! Kus on punane lill? Pane punane lill potti.” Sama korraldus kõigi kolme poti ja lillega. “Anna igale nukule üks lillepott!”

Kui laps on lillepotid nukkude vahel ära jaganud, suunata tema tähelepanu pottide värvusele. “Näita, kellele andsid punase poti? / Kellele andsid kollase poti? / Kellele andsid sinise poti?” Sama küsimus lillede kohta.

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

“Aitäh, et aitasid nukkudel lilled pottidesse panna! Nüüd saavad nad sünnipäevale minna! Ütleme nukkudele: “Head aega! Ilusat pidu!”.

7. ÕPPETEGEVUS: punase ja kollase värvuse nimetamine

7.1 Nukud ja majad (kohandatud mängust “Seo paelad õhupalli külge”, Strebeleva (2010)).

Mängu eesmärk: laps nimetab kahte põhivärvust – **kollane ja punane**

Mängu vahendid: kollased ja punased klotsid, kollaste ja punaste riietega nukud

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Vaata, mul on siin kaks nukku! Mis nukkudel seljas on? Nukkudel on punased ja kollased kleidid. Näita, kellel on punane kleit! Näita, kellel on kollane kleit!” Täiskasvanu juhhib lapse tähelepanu laual olevatele klotsidele. “Vaata! Mul on siin sama värvi klotsid. Mis värvi klotsid mul on?” Kui laps ei nimeta värvusi, nimetab täiskasvanu ja palub lapsel näidata, kus on kollased ja kus on punased klotsid.

“Ehitame nukkudele maja! Vaata, mis värvi klots mul on? Seda värvi teeme ühe maja. Mis värvi klotse mul veel on? Seda värvi teeme teise maja.“ Täiskasvanu motiveerib last klotse teineteise peale ja kõrvale laduma. Vajadusel abistada last klotside ladumisel. Kui majad on valmis, küsib täiskasvanu: “Mis värvi see maja on? Mis värvi riietega nukk siin majas elab? Pane nukk majja.”

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

7.2 Nukud ja õhupallid (kohandatud mängust “Seo paelad õhupalli külge”, Strebeleva (2010)).

Mängu eesmärk: laps nimetab kahte põhivärvust – **kollane ja punane**

Mängu vahendid: kollased ja punased õhupallid, mustad paelad

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Nukkudel on majad valmis! Nad korraldavad peo! Kelle nad peole kutsuvad? Mida peol tehakse? Kaunistame meie nuku majad õhupallidega!”

Täiskasvanu abiga puhutakse täis õhupallid ja seotakse neile paelad külge. Täiskasvanu juhhib lapse tähelepanu majadele. „Mis värvi see maja on? Mis värvi teine maja on? Mis värvi õhupall see on? Mis värvi õhupall mul veel on? Nukud kaunistavad majad sama värvi õhupalliga.“ Õhupallid seotakse täiskasvanu abiga maja külge. „Mis värvi õhupalli siia sidusime? Aga teise maja külge?“

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

“Mängime natuke pallidega ka!” Täiskasvanu puhub veel 2 erinevat värvi õhupalli täis. Kordamööda viskab täiskasvanu õhupalle lapsele ja palub tal nimetada õhupallide värvusi.

7.3 Tee joomine (kohandatud mängust “Vali tassidele alustassid” Metieva & Udalova (2007))

Mängu eesmärk: laps nimetab kahte põhivärvust – **kollane ja punane**

Mängu vahendid: 3 punast tassi ja alustaldrikut, 3 kollast tassi ja alustaldrikut, nukud ja mänguloomad

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Paneme õhupallid kaunistuseks nuku majade külge. Nüüd algab pidu! Kes nukkudele külla tulevad?” Laual erinevad mänguasjad. “Nukud ja külalised hakkavad teed jooma! Mis värvi riietega nukk on? Kus on sama värvi tass? Mis värvi riietega teine nukk on? Leia temale ka sama värvi tass!” Aita nukkudel tassid panna samasuguse taldriku peale. Tassid ja taldrikud jaotatakse nukkude ja mänguasjade vahel ära. “Joome meie koos nukkudega teed! Võta endale üks tass! Võta endale üks taldrik.” Mängitakse tee joomist. Täiskasvanu suunab lapse tähelepanu tasside ja taldrikute värvustele ning küsib, mis värvi tassid ja taldrikud nukkudel / külalistel / lapsel on.

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

8. ÕPPETEGEVUS: kollase ja sinise värvuse nimetamine

8.1 Ploomid

Mängu eesmärk: laps nimetab kahte põhivärvust – **kollane ja sinine**

Mängu vahendid: mänguloomad (näiteks karu ja jänes), ühevärvilised taldrikud, sinised ja kollased ploomid

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Sügisel said karu aias ploomid valmis! Mis marjad veel sügisel valmis said? Karu aias kasvavad sinised ja kollased ploomid. Karu korjas ploomid kokku ja

kutsus jänese külla. Mis värvi ploome tahab jänes süüa? Leia kõik sama värvi ploomid üles! Mis värvi ploome sööb jänes? Vaata, mis värvi ploome karu tahaks süüa. Otsi kõik sama värvi ploomid üles! Mis värvi ploome karu sööb? Anname karule ja jänesele süüa!” Mängitakse loomade toitmist. „Karu aias valmisid väga maitsvad ploomid! Mis värvi ploome karu söi? Mis värvi ploome jänes söi?“

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

8.2 Marjade korjamine

Mängu eesmärk: laps nimetab kahte põhivärvust – **kollane ja sinine**

Mängu vahendid: eelnevalt kasutatud mänguloomad, korv, kollased ja sinised pehmed pallikesed

Täiskasvanu tegevus ja kõne: „Karul ja jänesel jäi kõht ikka tühjaks. Mis nad veel võiksid süüa? Karu aias ei kasva rohkem midagi. Nad lähevad hoopis metsa. Mis nad metsast saavad korjata? Karu ja jänes lähevad marju korjama. Mis marju metsast leiab? Metsas on sellised (täiskasvanu paneb pallid lapse ette) marjad. Mis värvi marjad metsas on? Aitame loomadel kõik marjad korvi korjata!” Mängitakse marjade korjamist. “Mis värvi marju karu ja jänes korjasid?”

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

8.3 Moosi keetmine

Mängu eesmärk: laps nimetab kahte põhivärvust – **kollane ja sinine**

Mängu vahendid: eelnevalt kasutatud mänguloomad, kaks ühevärvilist potti, pehmed pallikesed, kaks purki

Täiskasvanu tegevus ja kõne: „Karu ja jänes korjasid marju ja nüüd nad lähevad tagasi karu koju. Mis nad marjadest valmistada saavad? Nad hakkavad moosi keetma! Karu keedab moosi nendest marjadest (osutada sinistele marjadel). Mis värvi need on? Pane sinised marjad ühte potti. Jänes keedab nendest marjadest (osutada kollastele marjadele). Mis värvi need on? Pane kollased marjad ühte potti.” Täiskasvanu suunab last marju ühisest korvist eraldi pottidesse sorteerima. Kui marjad on sorteeritud, küsib täiskasvanu: “Mis värvi moosi karu keedab? Mis värvi moosi jänes keedab?” Mängitakse moosi keetmist.

Seejärel teeb täiskasvanu ettepaneku valada moosid purkidesse. Kui moosid on purkidesse valatud, küsib täiskasvanu, mis värvi moos kummaski purgis on.

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

“Aitäh, et aitasid loomadel marju korjata ja moosi keeta! Nüüd on neil pikaks ajaks söök olemas!”

9. ÕPPETEGEVUS: kollase, punase ja sinise värvuse nimetamine

9.1 Nukkude riietamine

Tegevuse eesmärk: laps nimetab kolme põhivärvust – **kollane, punane, sinine**

Vahendid: 3 nukku, punased, kollased ja sinised nukuriided

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Vaata, kes siin laua peal on! Mis sa arvad, mida nukud täna teevad? Nukud lähevad peole! Karul on sünnipäev ja nukud lähevad karu sünnipäevale. Mida peol tehakse (Mida süüakse? Mis selga pannakse?)? Peo jaoks peab ilusti riidesse panema. Mida sina peole minnes selga paned? Meie nukud ei oska veel riidesse panna. Aitame meie nukke.” Laual nukkude riided. Täiskasvanu palub lapsel riideesemed nimetada. “Vaata! Mis värvi riided siin on? Paneme nukud riidesse. Vali ise, mis värvi riided nukule selga paned!” Täiskasvanu motiveerib last nukke riietama.

Kui nukud on riides, küsib täiskasvanu lapselt: “Mis värvi pluus / seelik / kingad nukul seljas on?”

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

9.2 Tee joomine

Tegevuse eesmärk: laps nimetab kolme põhivärvust – **kollane, punane, sinine**

Vahendid: eelnevalt rietatud nukud, karu, kolme värvi tassid

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Nukud on ilusti riides. Nad lähevad nüüd karu juurde. Mida sünnipäeval süüakse? Mida juuakse?” Täiskasvanu motiveerib last kaasa rääkima. “Karu pakub nukkudele teed! Nukud hakkavad teed jooma. Anna igale nukule üks tass. Vali ise, millise tassi annad.” Täiskasvanu motiveerib last nukkudele tasse jagama. Seejärel küsib, mis värvi tassid nukkudele jagas. Mängitakse tee joomist.

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

9.3 Karu sünnipäev

Tegevuse eesmärk: laps nimetab kolme põhivärvust – **kollane, punane, sinine**

Vahendid: olemasolevad mänguloomad (9 tk), värvilised tassid ja taldrikud, ploomid, õunad

Täiskasvanu tegevus ja kõne: “Sünnipäevale tuleb veel külalisi! Kes tulevad karule külla?”

Täiskasvanu asetab lauale mänguasjad ja palub lapsel neid nimetada. Võimalusel rääkida mänguasjade “riietest” ja mida nad karule sünnipäevaks toovad.

“Pakume loomadele ka teed! Jaga loomadele tassid.” Täiskasvanu motiveerib last loomadele tasse jagama. “Mis värvi tassi andsid rebasele, jänesele, ... (sõltuvalt mänguasjadest)? Anname loomadele süüa ka!” Täiskasvanu motiveerib last loomadele õunu ja ploome jagama. Seejärel küsida lapselt, mis värvi ploomid / õunad loomadele jagas.

Vajadusel kasutada värvikaarte (vt juhend).

“Aitäh, et aitasid karul sünnipäeva pidada! Nüüd hakkavad külalised mängima.”

Tegevust võib jätkata vabamänguna.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Helena Tšivkin

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „**Värvustaju arendava ja põhivärvuste nimetuste omandamist toetava õppematerjali koostamine ning katsetamine kolme lapse näitel**“, mille juhendaja on Eija Sõukand, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Helena Tšivkin, 15.05.2021